

ART LIMES
KÉP-TÁR V. – II. RÉSZ
2017.5

TATABÁNYA

TARTALOM – II. RÉSZ, A 2017/4. SZÁM FOLYTATÁSA

4. KITEKINTÉS

- 5 Máthé Andrea: Lehunyt szemmel áttetszőn. Jaume Plensa szobrairól
- 11 Lacza Tihamér: Amíg a teremtő úgy látja jónak, teszem a dolgomat. Kopócs Tibor '80
- 23 Ninkov K. Olga: A Vajdasági Magyar Képtár (1830–1930) kiállításai
- 31 Peter Markovič: Kassai képzőművészek

5. EMLÉKKIÁLLÍTÁS

- 43 G. Kovács László: Meseországbeli séták. Adolf Born emlékkiállítás a Kampán
- 49 Petr Volf: Adolf Born egyedülálló világa

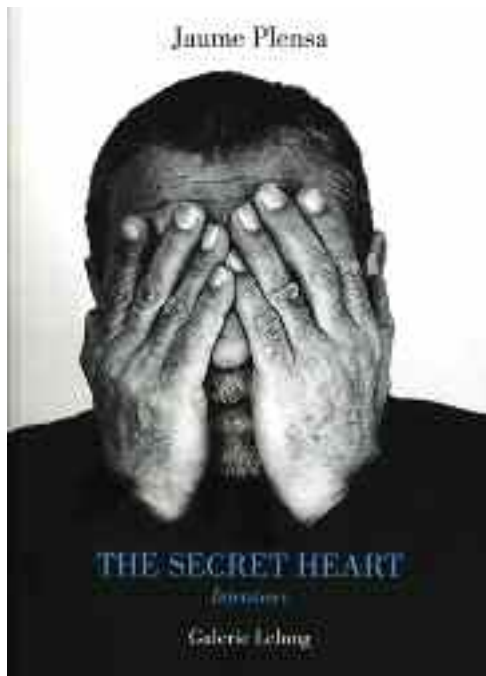
6. SZEMLE · KÖNYVEK - KIÁLLÍTÁSOK

- 53 Szakolczay Lajos: A káosz mint rendteremtés. Duncsák Attila művészetéről
- 61 Feledy Balázs: Hitbe ültetett tehetség vagy tehetségbe ültetett hit. Rieger Tibor szobrászatáról
- 65 Miksa Bálint: Át/meg/belegondoltság. Máthé Andrea könyvéről
- 69 Áttekintő: Morvay László-könyv; Szénrajz-tárlat; XI. Ötvösművészeti Biennálé; Aknay János-kiállítás; Mikkamakka: a minőségi gyermekirodalomról

IN MEMORIAM

- 79 Dankó József: Egy író, pedagógus és helytörténész távozása (Kovács Lajos / 1949–2017)
- 81 Jász Attila: KABA-szertartás (Kaposi Endre / 1939–2017)

Jaime Plensa: A titkos szív című könyvének borítólapja, 2016

Jaime Plensa portréja

Crown Fountain (Korona-szökőkút), 2004, USA, Chicago, Millenium Park

Blake in Gateshead (Blake Gatesheadben)

Máthé Andrea

LEHUNYT SZEMMEL ÁTTETSZŐN

JAUME PLENSA SZOBRAIRÓL

Hatalmas méretű, lehunyt szemű fiatal női arcot és fejét formáló szobrok fehér márványból, fekete gránitból, sötét fából, *Chloé, Awilda, Wilsis, Carmela, Rui Rui, Laura* nevek-címűek, nagyvárosok közterein, tágas mezőkön, kiállítótermekben, középületekben. Fehér színű, különféle írások – latin, héber, arab, kínai, görög, orosz, hindi – betűiből vagy hangjegyekből formált áttetsző, ülő emberi alakok, arc nélkül vagy arccal, átjárhatóan, szintén több méteres nagyságban, parkokban, tengerpartokon, *Nomad (Nomade), Tükrök (Mirror), Tolerancia (Tolerance), Lélek (Soul)* címmel. Vagy fémhálóból áttetszőre szőtt-formált emberi – néha gyermek – fejek, ahogy például a 2015-ös Velencei Biennálén is látható volt (egy szintén fémhálóból áttetszőre szőtt, a mennyezetről lebegést, alászállást imitáló Angyallal) *Együtt* címen a *San Giorgio Maggiore* templomban alabástrom portrékkal együtt a templomtér különböző helyein. Ezek a Jaume Plensa-szobrok felismerhető kéznyomok, plasztikába vésett szignatúrák a világ különféle földrészeinek országaiban.

Jaume Plensa katalán szobrász, aki jelenleg Barcelonában él, és a város egyik külső kerületében lévő műtermében dolgozik alkotásain. Az 1980-as évek elejétől állít ki, és az 1990-es évek elejétől jelennek meg nagy méretű köztéri alkotásai a világ minden táján: Németország, Franciaország, Japán, az USA, Izrael, Kanada több városában, Olaszországban, Andorrában, Shanghajban, Szingapúrban, Svédországban, Dubajban és Angliában, Gatesheadben is, ahol *Blake Gatesheadben (Blake in Gateshead)* című, 1996-ban készített, és fényel az egekbe nyúló műve található, és ahol *Antony Gormley Észak Angyala (Angel of the North, 1998)* című,

szintén gigantikus (és talán ismertebb) alkotása áll. Plensa legismertebb alkotásai közé tartozik a Chicagóban működő *Korona-szökőkút (Crown Fountain, 2004)*, amelynek hatalmas sík felületére folyamatosan váltakozva a legkülönfélébb emberi arcok fotói jelennek meg, szájukból ível ki a szökőkút vize.

A köztéren felállított művészi alkotások ma már nagyon sokfélék, talán emiatt is szorult háttérbe a köztéri művészet fogalma, amelyet felváltott új jelentésekkel és művészi magatartással kiegészülve a public art, majd a new genre public art és ezek számos változata, amelyek a sűrűn látogatott városi tereken jelennek meg úgy, hogy a művészek vagy az adott térre készítenek ad hoc alkotásokat, vagy csak egy térben rövidebb-hosszabb ideig,

Together (Együtt), 2014.
Velencei Biennálé, San Giorgio Maggiore

*Antony Gormley
Angel of North
(Észak Angyala),
1998, Anglia,
Gateshead közelében*

*Looking into my Dreams or
Awilda (Bepillantás álmaimba
avagy Awilda), 2014–2016 USA,
Chicago, Millenium Park,
jelenleg USA, Miami,
Pérez Art Museum (PAMM)*

*7 Poetes (7 költő),
2014. Andorra*

Self-portrait (Őnarckép), (eredetileg) 2013, Spanyolország, Katalónia
(2016-ban bemutatták Floridában: Museum of Tampa);
részle a Human Landscape (Emberi táj) c. szoborcsoportnak is.

a lakosokkal vagy arra járókkal együtt lefolytatott tevékenységet dokumentálnak. Az efemer alkotások mellett, a köztereken felállított, hosszabb időre szánt, tradicionálisabbnak tekinthető művek valami módon – akarva-akaratlan – visszautalnak legkezedetebb céljukra, az emlékművekre, amelyektől az eltelt idő eltávolította őket, teljesen azonban nem tudta felülírni, tagadni ezt az eredetet, hiszen kapcsolatban maradnak az idő narrativitást változtató, felülíró hatásával.

A hagyományos szobrászati megformáláshoz tartoznak, de a temporalitással fokozottan és közvetlenebbül dialogizálnak Jaume Plensa szobrai. Anyagba vésett, finomra csiszolt arcai fiatal női vagy leányfejek, élő modellekről, amelyeket 3D-s számítógépes technikával szkennel be, majd a formát megnyújtja, meghosszabbítja, hogy könnyedebb hatást érjen el vele, és felnagyítja. Mindezek után kerülnek át anyagba. Lényeges momentum, hogy az arcok lehunytt szeműek, amelyek a befelé figyelést, a meditatív állapotot, a belső csendet hangsúlyozzák, annak világbeli hiányára hívják fel a figyelmet. Ugyanakkor nem abszolutizálja ezt a helyzetet, életérzést Plensa, hiszen egy másik nagy volumenű alkotása a dubaji megrendelésre készített és ott felállított *Világ-hangok* (*World Voices*, 2010) című munkája, amely hangzó cintányérokából áll. Vagy a *Szeretethangok* (*Love Sounds*) című alkotása, ahol az emberi véráram belső hangjait vette fel és hangosította ki, mint az élet egyik abszolút jelét. De akár a fényt is alkalmazza belülről színesen vagy fehéren megvilágított – vagy költőket (*Poets*) vagy angyalt-jelképező, vagy képi toposzt újrafogalmazó (*Ne láss rosszat, ne hallj rosszat, ne szólj rosszat, See No Evil, hear No Evil, Speak No Evil*) – szobrainál.

2013-ban készítette el *Őnarckép* (*Self Portrait*) című munkáját, egy 325x350x350 cm nagyságú, különböző betűkből megformázott gömböt, amelyen belül egy szintén betűkből formált figura ül, amely sokat elmond róla, ahogy az is, hogy 2015-ben

megjelent interjúkötetének címlapján egy olyan arcképe szerepel, amelyet két kezével eltakar, címe pedig *Titkos szív* (*Secret Heart*). Szívesen rajzol ujjával, grafitral portrékat – pontosabban a lehunytt szemet, száját, orrot – ábrázoló rajzokat a kiállítását bemutató galéria-falra is. Sokféle módon kutatja az egyedi és közös emberi vonásokat, jellegzetességeket. Nem tart attól, hogy a legegyszerűbb, esetleg akár közhelyszerűnek vélt témákon gondolkodjon, és anyagba tegye át őket: legyen az a már a fentiekben említett, csend, meditáció, arc, gömb, betű, hangjegy, a „nem látok, nem hallok, nem szólok”-téma vagy a tükör, az álom; hisz abban, hogy sajátos eszközeivel újraértelmezi és újjá-mássá formázza őket. Ezek az eszközök egyszerűek, alkalmazkodnak és visszautalnak a szobrászat ősi formái, mesterségbeli tradícióihoz, ugyanakkor megszabadítanak és megszabadulnak minden ideológiai elvárástól, támasztéktól, sőt elutasítják azokat: egyszerű megmutatások, emberi figurák elhelyezése, alacsony posztamensen vagy anélkül, kavicságyon, falakon, esetleg magas oszlopokon, önmagukban állnak, megállnak és megállítanak. Térben vannak és még nagyobb teret teremtenek maguk körül. Elgondolkodtatnak, a nézőt bevonják saját terükbe, bevonzák saját gondolatainak-érzéseinek körébe, nem hagyják, hogy elmeneküljön saját maga elől. Belső útra hívják.

Vélhetően a portré műfajának az újragondolása a legszembevetőbb Jaume Plensa műveinél, nemcsak az arcábrázolásnak, de hiányának vagy helyettesíthetőségének kérdése-lehetősége is foglalkoztatja alkotásaiban. A különbözőségeken az azonosság, a hasonlóságok, az egyezőségek,

Talking Continents
(Beszélgető földrészek),
19 szobor alkotja
az installációt, Galerie Lelong,
USA, New York,
2013-ban egyéni kiállítás

Wonderland (Csodaország), 2012, Kanada, Calgary

Possibilities (Lehetőségek), 2016, Szöul, Dél-Korea

az egyformaságban a differenciálódások. Mindezt úgy, hogy a tekintetet – amelyet a hagyományos szobrászati portrék lényegesnek tekintettek, sőt bizonyos korszakokban pl. festéssel hangsúlyoztak is – kivonja az ábrázolás egészéből, és az arányokat –

csak egészen kis mértékben, de – elmozdítja. Mégis mindezt úgy teszi, hogy élő, karakteresek maradnak portréinak arcvonásai. Ez volt látható ez évi, legutóbbi Lelong Galériabeli¹ (NYC, NY) kiállításán is, ahol fából készült, feketére égetett

1 Köszönet a Lelong Galériának a *Csend* (*Silence*) című Plensa-kiállításon (2017. február 2. – március 11.) készített fotók és a többi fotó megküldéséért és közlésének engedélyezéséért.

World Voices (Világhangok), 2010, Dubai, Egyesült Arab Emírátsok

felületű női portrékat állított ki, amelyeket régi házgerendákból készített és egymással összekapcsolt gerendákra tett fel, a proximitás kérdését is felvetve, egymáshoz kapcsolódóan installálta őket. Az arcok élő kapcsolatba kerültek egymással, lehunyt szemük ellenére vagy azzal együtt is, és csoportot alkotnak, a közös nőire, nőiségre irányítják a figyelmet. Jaume Plensa szerint a szobor-installáció bemutatása (show) kísérlet is egyben, amelynek vannak, lehetnek sikerületlenebb elemei is, de akár ezek is előre mozdíthatják a következő alkotásokat, bemutatókat, kiállításokat. Nemcsak a női arc, de maga a női/ség – feminin – is fontos alkotóeleme Jaime Plensa gondolkodásának. Interjúiban többször megemlíti, hogy a feminin/itás kibontása és megmutatkozása lényeges világformáló elem, amely egyre inkább előtérbe kell hogy kerüljön – a jungi anima-animus értelmében –, amely a kiegyenlítődség, a harmónia, a párhuzamosság útját jelölheti ki a két nem között.

Jaume Plensa szobrai a valóságos vagy csak képzeletünkben létező oppozíciók egységben- és egyben-létét is megjelenítik. Tökéletes hatásúak, de nélkülözik a tökéletes arányokat, áttetszőek, átjárhatóak, mégis erős szerkezetűek-anyagúak, könnyedek, azonban nem könnyen megfajthatók, jelenbeliek, de a múlt hagyományaira utalnak, egyszerűek, mégis különféle kulturális, történeti és szobrászati utakat kötnek össze. Szobrai a külső-belső emberi

tér védelmezésének és otthonosságának igényére is utalnak, amelyhez hozzátartozik a csend, a hallgatagság belső erőt hordozó és megtartó tere is az egyre hangosabbá, zajosabbá váló világban. Mindezzel együtt jár annak felismerése, hogy „nem tudhatjuk, hogy szavaink saját bensőnkből jönnek-e, vagy pedig más valaki szavainak visszhangjai-e”. Szobrai nem tesznek mást, mint hogy csendben, hallgatagon és egyszerűen sugallnak jeleket a létezésünket lényegesen és lényegében fenntartó dimenziókról.

Felhasznált irodalom:

L'espace intérieur selon Jaume Plensa / Inner Space according to Jaume Plensa
 Interview par Catherine Millet in Artpress, 442. Mars 2017, pp. 41-47. In: <https://www.pressreader.com/france/artpress/20170221/282514363302454> (201708.14.)
 Webexclusive Inconversation Jaume Plensa with Laila Pedro, in The Brooklyn Rail, February 1st, 2017.
 In: <http://brooklynrail.org/2017/02/art/JAUME-PLENSEA-with-Laila-Pedro> (201708.14.)
 Heads Up, A traveling exhibition showcases Spanish artist Jaume Plensa's sculpture and drawings, by John

Dorfman, in Art&Antiques, June 2016, pp. 60/63.
<http://www.richardgraygallery.com/attachment/en/5761760584184e24248b4568/Press/5761762484184e24248b5940>
 El sueño eterno / The Big Sleep – Jaume Plensa. In: <http://www.tendenciasdelarte.com/entrevista-jaume-plensa/> (201708.14.)
 Websites: Jaume Plensa: www.jaumeplensa.com (2017.08.14.)
 Richard Gray Gallery: <http://www.richardgraygallery.com/artists/jaume-plensa/a-press> (201708.14.)
 Gallery Lelong: <http://www.galerielelong.com/artists/jaume-plensa> (201708.14.)

Fényben-Árnyékban (Önarckép), 2005

KOPÓCS TIBOR

Voči sebe
ceruzka, akril, 2017

Szemben önmagammal
ceruza, akril, 2017

**POZVANKA
MEGHÍVÓ**

Kiállítási plakát, Dunaszerdahely, Csallóközi Múzeum.
2017. október 19. - november 11.

Megnyitóképek, Csallóközi Múzeum (Kopócs Tibor, Szakolczay Lajos, Kátai Zoltán) Fotó: Miglinczi

Lacza Tihamér

AMÍG A TEREMTŐ ÚGY LÁTJA JÓNAK, TESZEM A DOLGOMAT

KOPÓCS TIBOR '80

Kopócs Tibor 1937. október 1-jén született a Komáromhoz közeli Nagyeszrin. Pályáját tördelő-grafikusként kezdte egy pozsonyi hetilapnál, majd 1968 és 1974 között a Madách Kiadó művészeti szerkesztőjeként dolgozott. Több mint tíz éven át a komáromi Magyar Területi Színház díszlet- és jelmeztervezője volt, évekig a gútai magán szakközépiskolában rajzot és tűzzománcot oktatott, de emellett egyik szervezője volt a felvidéki magyar képzőművészeti életnek, s immár húsz éve a Komáromban megjelenő Atelier negyedéves művészeti folyóirat főszerkesztője. Elnöke a Magyar Alkotóművészek Szlovákiai Egyesületének. Örökmozgó ember, akit a művészet és az alkotómunka jó erőben tartott meg mind a mai napig.

– Az idő múlik felettünk, és ez mindenkire vonatkozik, talán csak Kopócs Tiborra nem igazán, mert ahogy elnézlek, az utóbbi húsz évben semmit sem változtál. Mit gondol ilyenkor az ember, amikor ez a bűvös szám, a nyolcvanas elérkezik, ez az életkor már számvetésre késztet?

– Őszintén bevallva még nem tartottam fontosnak leltárt készíteni az életemről. Ma is lótokfutok, teszem-veszem a dolgomat. Amit a sorsomra

számomra kiszabott, azt próbáltam meg türelemmel, higgadsággal, és ha lehetett, humorral is tenni.

– Mikor és hol kezdődött pályád?

– Az 1952–1953-as tanévben kerültem Komáromból, a magyar polgáriból Pozsonyba, az iparművészeti szakközépiskolába, ahova fölvettek rajz-grafika szakra. Be kell vallanom, hogy bár a szaktantár-gyakban kitűnő eredményeket értem el, a szlovák nyelvből bizony bukdácsoltam. Szlovák tanárunk folyton azt vetette a szememre, hogy nem tanulok, és ez bizony nem esett jól egy kamaszkorba érkezett fiúnak, mert megszégyenített a többiek, főleg a lányok előtt. Ezért a második évfolyamban átléptem a pozsonyi magyar pedagógiai gimnáziumba, ahol 1957-ben érettségiztem. 1961-ben a pozsonyi Szlovák Képzőművészeti Főiskolára jelentkeztem, ahová fel is vettek, de egyúttal tizedmagammal átírányítottak Sároseperjesre, az ottani egyetemre, ahol kísérleti céllal pedagógia-művészeti szakpárosítást indítottak. Ennek volt gyakorlati haszna is, mert aki kevésbé volt tehetséges a képzőművészet terén, még mindig elmehetett tanárnak. 1966-ban végeztem, de még diákként lehetőséget kaptam a pozsonyi Új Ifjúság szerkesztőségében, mint grafikus és tördelőszerkesztő. A diplomamunkámat is – rektori engedéllyel – már a lap munkatársaként írtam és védtem meg.

– Mit lehetett tanulni az újságírásról, az újságok tördeléséről, hiszen ez egy más dolog, vagy ez része volt a tantervnek?

– Nem volt része, de ismét szerencsém volt, mert Eperjesen a harmadik évfolyamban megpróbálkoztunk egy diáklap kiadásával. Volt néhány évfolyamtársam, akikkel sokat nyüzsögtünk, ezt tanáraink észrevették és ránk bízták az újság szerkesztését. A cikkeket a szlovákok írták, a tördelést és a tipográffiát én vállaltam. Talán már itt beletanultam egy kicsit a lapcsinálásba, és amikor az Új Ifjúsághoz

Dénes György költő (1923–2007)

Dobos László író (1930–2014)

kerültem, a gyakorlati dolgokat Tóth Elemér magyarázta el. Akkor még ólomszedéssel dolgoztak, és nagy figyelmet igényelt a pontos számítás, a szövegek elhelyezése, a megfelelő betűméret megválasztása. A nyomdába is nekem kellett elvinnem a tükröt és a kéziratot. A mai szedés szinte álmoknak tűnik az egykori módszerhez viszonyítva.

– *Mennyi időt töltöttél a lapnál?*

– 1966-tól 1968-ig voltam az újságnál, onnan Dobos László és Fónod Zoltán átvitt a hamarosan önállóul Madách Kiadóba, ahol könyveket kellett terveznem és illusztrálnom. A címlapok elkészítése is az én dolgom volt, és persze minden olyan műszaki feladat, amely a könyvek nyomdai kivitelezéséhez szükséges. Mivel már több lapban is megjelentek illusztrációim, ezért természetes volt, hogy versköteteket, prózai műveket is illusztráltam. Különösen a gyermekkönyvek illusztrálását kedveltem, és néhány költővel, például Dénes Györggyel szinte baráti viszonyba kerültem, amikor megbeszéltük, hogy miként lehetne illusztrálni a szövegeit. Igényes munkát kellett végeznünk már csak azért is, mert

akkoriban a Magyar Népköztársaság viszonylag nagy példányszámban vett át tőlünk könyveket, elsősorban gyermekkönyveket.

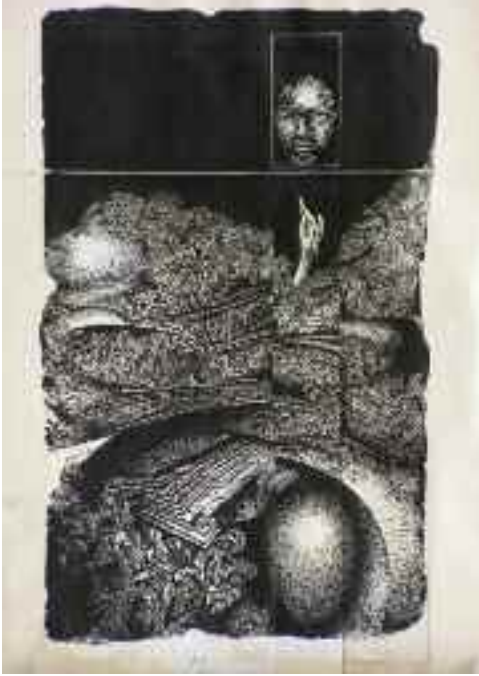
– *Mennyi ideig tartott ez a kiadói munka?*

– A nyomomban loholó sorsra kell hivatkoznom. A kiadóban belejöttem a munkába, vidáman dolgoztam, amikor egy nap, valamikor 1974 májusában megjelent a Madách Kiadóban Krivosík István, a komáromi Magyar Területi Színház (ma: Jókai Színház) akkori igazgatója, akinek a nevét hallomásból ismerem ugyan, de érkezése nem izgatott különösebben. Csakhogy nemsokára behívtak az igazgatói irodába, ahol már ott ültek hárman: Dobos László, Fónod Zoltán és Krivosík István, aki rögtön a tárgyra tért: Tibor, holnaputánról Komáromban fogsz dolgozni. Ledöbentem. Hogy-hogy? Hát úgy, hogy most kértelek ki Dobos Lászlótól és Fónod Zoltántól és jössz hozzánk, a színházba díszlet- és jelmeztervezőnek.

– *Korábban mit hallottál erről a munkáról? Tudad egyáltalán, hogy ilyesmi is létezik?*

– Nem. Szívesen jártam a színházba, a komáromi társulat Rómeó és Júlia előadását is láttam

A mű keletkezése, 1972

Ha jöttek, csöngessetek, 1990

Pozsonyban Thiring Violával és Galán Gézával, de azt, hogy miként is működik belülről a színház, a díszlet- és a jelmeztervezés, arról foglalmam sem volt. Mondtam is ezt Krivosíknak, hogy én ilyen sose csináltam, mire azt felelte: Nem baj, megtanulod és holnapután ott leszel nálunk. Így is történt, és 1974 júniusának végén a komáromi társulat állományába kerültem.

– *Kinél tanultad meg a díszlet- és jelmeztervezés fortélyait?*

– Menetközben. Beke Sándor éppen Vörösmarty *Csongor és Tünde* című mesejátékát rendezte. Ehhez kellett díszletet és jelmezeket terveznem. Elolvastam a szöveget, majd úgy gondoltam, hogy illusztrálnom kellene a történetet. Megmutattam neki az első ötleteimet, mire csak annyit mondott: ez szar, nem jó. Kérdem tőle, akkor mit akarsz, hogyan képzeled? Azt felelte: rajzolj egy nagy fát, amelyben elbújhat a két főszereplő meg a manók, sőt ki-bejárhatnak a fatörzsből. Ez volt a belépőm a színháznál. Persze a terveim kétségbe ejtették a műszakiakat, akik a fejüket fogták, hogy miként

fogják ezt kivitelezni. Végül meglett. Persze volt már a színházban valaki, aki jártos volt ezekben a dolgokban, Platzner Tibor, akivel jó barátok lettünk és ő nagyon sokat segített. A végén már egészen merész dolgok is születtek. Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* című darabjához egy forgószínpadot terveztem, amely a stabil színpadi térben mozgott egy nagy köríven, és erre egy monumentális, orgonásípokra emlékeztető díszletet terveztem, amely kinyitható volt, és ki-bejártak a szereplők.

– *A jelmeztervezésben ki segített?*

– Kozári Gyuszi bácsi, a színház főszabója, egy nagydarab, jószívű ember. Már az anyag vásárlásánál meg tudta mondani, hogy ehhez vagy ahhoz a jelmezhez milyen anyag felel meg. Emlékszem, egyszer úrruhákat kellett terveznem, mert Ivan Bukovčan szlovák szerző egy futurisztikus darabot írt *Fatamorgana* címen. Ennek szereplői viselték ezt az ezüstösre festett, fémmre emlékeztető szfafanderszerűséget. Fontos szempont volt az is, hogy a színészek kényelmesen érezzék benne magukat. Mindig tudatosítanom kellett, hogy a színészek nagyon érzékenyek arra, hogy

Nyugalom völgye, 1988

Magasra száll a sasmadár, 1989

mit viselnek a darabban, és rendszerint az elégedetlenségük rajtam csattant. Nagyon örültem, hogy végre belejöttem, amikor ismét közbeszólt a sors és másfelé irányított.

– *Mennyi időt is töltöttél a színháznál?*

– Több mint tíz és fél évet. Hogy végül felálltam, annak igen prózai oka volt. Amikor Takáts Emőd lett a társulat új igazgatója, átszervezte a színház vezetését és engem nevezett ki műszaki igazgatónak. Először Platzner Tibort győzködte, de ő tudta, hogy ez mivel jár, így szinte rám tukmálták a műszaki dolgok irányítását. Ez nemcsak nagy felelősséggel járt, de arra is oda kellett figyelnem, nehogy az anyagbeszerzés során bárki is a saját zsebére dolgozzon. Fél év után, 1985 nyarán aztán bejelentettem a lemondásomat és inkább a szabadújszás mellett döntöttem.

– *A szocializmusban hogyan lehetett szabadújszni? Elvégre, aki nem volt munkaviszonyban, még azt is kockáztatta, hogy megbüntetik.*

– Utólag már látom, hogy ez nagy merészség volt, de akkor nem gondoltam bele. Szerencsémre

akkoriban már ismert volt a nevem Komáromban és fölkértek a gimnáziumban rajzot tanítani. Volt tehát egyfajta hátt terem, emellett a Csemadok helyi és a járási szervezete is aktívan működött és ők rajzkörök vezetésével bíztak meg. Fizetni ugyan nem tudtak, pusztán önszorgalomból csináltam, de ez az erkölcsi támogatás mégis csak jól jött. Ez a helyzet öt évig tartott, aztán 1990-ben, a rendszerváltást követően lehetőség nyílt magániskolák alapítására, és ennek köszönhetően 1991-ben Szokol Dezső, a gútai Magán Szakközépiskola alapítója és tulajdonosa felkért, hogy legyek náluk rajztanár. Ezt örömmel vállaltam és Gútán kezdtem tanítani.

– *A sároserjeji egyetemi stúdióimok tehát kapóra jöttek itt is...*

– Igen, elővehettem a pedagógusi diplomámat. Mellesleg 1986-ban doktori címet szereztem Eperjesen. Művészettörténetből és esztétikából írtam meg a disszertációm, de a titulust sosem használtam.

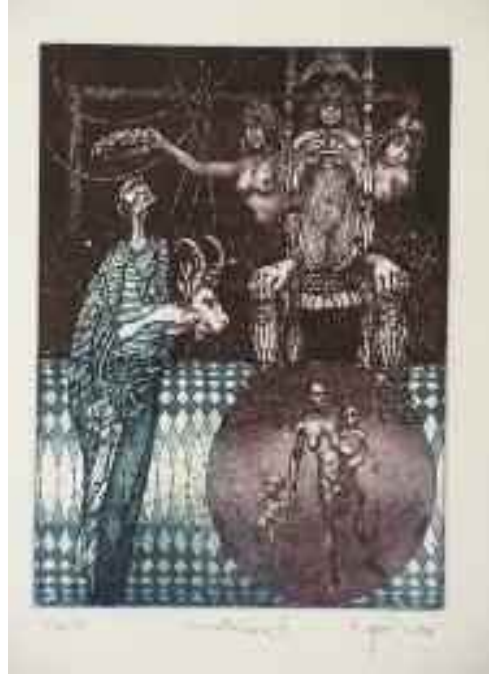
– *Gútán mennyi időt töltöttél?*

– Rajzot egy évig tanítottam, majd következett a tűzzománc oktatása. El kell mondanom, hogy

Hamletia I, 1989

Hamletia II, 1989

már 1986-ban eljutottam Kecskemétre tűzzománcot tanulni a nemzetközi zománc alkotótelepre. Amikor Gútára kerültem, tudott dolog volt, hogy zománcozom és évente járok Kecskemétre. Ezért Szokol Dezső döngicsélni kezdte a fülembbe, hogy csinálhatnánk az iskolánkban zománcoktatást is. Bár az iskola műszakilag nem volt erre felkészülve, de a tulajdonos ambíciója, hogy mindig valami újat akart életre hívni, nem hagyott békén. Aztán 1993-ban vettem a bátorságot, fölmentünk Pozsonyba, az oktatási minisztériumba, és hogy bizonyítsuk, lehet a tűzzománcot tanítani, magammal vittem öt-hat munkámat is. Az ott lévő szakemberek szinte megdöbbenve kérdezték: hogyan lehet ilyesmit tanítani? Mondtam, hogy lehet, én is megtanultam. Megadták az engedélyt, egy külön kódszám alatt vették nyilvántartásba a szakot, mert abban az időben Szlovákiában ezt nem oktatták. Rögtön kidolgoztam a tűzzománc-tanítás három évfolyamra szóló oktatási módszertanát. Az 1994/95-ös tanévben három diákkal kezdtük meg a tűzzománc tanítását, aztán évről-évre mind többen lettek.

Menetközben szereltük fel a műszaki háttérét. Kezdeti jól alakulni a dolog, máshonnan is eljöttek megcsodálni az eredményeinket.

– *Mindeddig arról beszélgettünk, hogy milyen feladatokat hozott számodra az élet. De mikor jutott időd arra, hogy a saját alkotómunkáddal is foglalkozz? Hogy megmutasd magadat a nyilvánosság-nak is? Mi volt az, amit a leginkább kedveltél?*

– A főiskoláról grafikusként kerültem ki, ezt szerettem volna kibontakoztatni. A lap- és könyvillusztrációk mellett litográfiákat, linómetszeteket, rézkarcokat készítettem. Amikor a színházhoz kerültem, a színek forgataga ragadott magával, a díszletek és a jelmezek világa csupa színből áll, így aztán a festészet került előtérbe. Itt kezdtem portrékat festeni színészekről, közéleti emberekről, s ebből évekkkel később egy könyvet is összeállítottam *Kép-viselőik* címmel, amely a szlovákiai magyar kulturális és szellemi élet több mint száz képviselőjét vonultatta fel. Az 1980-as évek második felétől pedig tűzzománcokat is készítettem. Az iskola azonban annyira lefoglalta minden erőmet, hogy hazatérve már nem

Apokrif szentjeink, 2002/11

Szegény Salvador sorsa beteljesedett, 2010

Akt - Elejtett alma, 2005

Akt fotelben, 1999

Hommage á Csepus Tibor, 2007

Bikakoponya varjakkal és egy hölgygel, 2010.

Ihletre várva, 2002

György lovag kalandja holdfényben a pannonhalmi Apátság körül, 2009

A Ló (Bulcsú horka emlékére), 2012/14

Táltosmènes, 1996/97

tudtam az alkotással foglalkozni. Fáradt voltam, emellett a másnapi órára is készülnöm kellett. Rádásul 1995-ben Szokol Dezső kinevezett a gútai iskola igazgatójává. Persze hamar rádöbbsentem, hogy a bürokratikus rendeletek betartása és betartatása nem az én alkatomnak való, ezért egy idő után az igazgatói funkciót visszaadtam. Ott maradtam mint rendes tanár egészen nyugdíjba vonulásomig, 1997 végéig. Még évekig – mint gyalogkakuk, ahogy neveztem magamat – tanítottam, sőt a kollégák továbbra is igazgató úrnak szólítottak.

– Aztán a gyalogkakuk (ahogy a rajzfilmben is) végleg elszaladt Gútáról és nyugdíjba vonult. Egy képzőművész hogyan tud nyugdíjba vonulni? Rádásul egy újabb feladatot is vállaltál, visszatértél a kezdetekhez és elindítottad az Atelier című művészeti folyóiratot. Ez az ötlet honnan jött?

– Ez egy csoda, és szép emlék is. Onnan kezdéném, hogy 1990-ben megalapítottuk a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságát, amelynek később alelnöke, majd elnöke is voltam. A szervezet mintegy 50 főre duzzadt, és még a Bécsből hazalátogató 1956-os emigráns, Kovács Kálmán festőművész is tagja lett, akivel egy műteremnek való

lakást béreltünk a komáromi busz- és vasúti pályaudvar közelében. Beszélgetésünk közben vetődött fel a gondolat, hogy jó lenne egy művészeti lapot csinálni. Néhányan összeültünk és 1998-ban saját költségünkre kiadtunk két Atelier-számot, akkor még irodalmi és művészeti folyóirat alcímmel. Azóta, húsz éve már, folyamatosan jelenik meg szerkesztésében a lap, művészeti folyóiratként. A magyarországi és a kárpát-medencei visszhangok igen pozitívak, úgy vélik, hogy hézagpótló értéket hordoz.

– Nemcsak tanítottál és dolgoztál különböző helyeken, hanem a felvidéki magyar képzőművészeti életet is megpróbáltad szervezni. Most ismét elnöke vagy egy művészeti csoportosulásnak, a Magyar Alkotó Művészek Szlovákiai Egyesületének, a MAM-SzE-nek. Valószínűleg úgy jársz vele, mint a mesebeli révész, aki nem tudja kinek átadni az evezőlapátot, vagyis nem lesz, aki átvegye utánad az elnökséget.

– A Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társasága sajnos már nem úgy működött, ahogy annak idején elképzeltük. Dolán György festőbarátom, akire szinte rátukmálták az elnöki tisztséget, képtelen volt a több mint 80 főre duzzadt szervezet ügyeit kézben tartani,

Táltos, 2005

Szavas-fiú, 2005

Madárember I., 1997

Ime a Nő (Csallóközi golgota), 1996

ezért lemondott a tisztségről és engem győzködött arról, hogy vállaljam el a feladatot. Erre csak úgy voltam hajlandó, ha teljesen új alapokra helyezük a szervezetet és új névvel vágunk bele. 2014 nyarán alapítottuk meg a MAMSzE-t mintegy 40 taggal. A rendteremtés sikeres volt, a tagság nyilvántartása előírászerű, mindenki fizeti a tagdíjat, és a szlovákiai képzőművészeti szövetségtől is megkapjuk a támogatást. Rendszeresen szervezünk kiállításokat, Zentán, Szabadkán, Brüsszelben és Nagyváradon is bemutatkoztunk. Állandó kapcsolatban vagyunk a magyarországi és a Kárpát-medence

magyarok lakta régióiban alkotó művészekkel. Most a salgótarjáni Balassi Bálint Asztaltársasággal kötöttünk megállapodást egy 2018-tól induló közös programról.

– Befejezésül arról kérdeznék, hogyan ítéled meg a saját munkásságodat, mit gondolsz a művészetről,

Szavassá-válás, 2004

Bálám szamara, 2004 (Festményfotók: Nagy Tivadar)

arról a legfontosabb dologról, amely éltet és ilyen jó erőben megtartott eddig?

– Nem tudom pontosan megfogalmazni, de amióta az eszemet tudom, a kíváncsiság vezetett. Arra jöttem rá, hogy a művészi alkotásnak azt az érzelmi állapotot kellene kifejeznie olvasható vagy legalább nyomon követhető formában, ami az ember sajátja. A kíváncsi természetem ma is megvan, és ez nemcsak a hétköznapiakra vonatkozik, hanem a spirituális és a bölcséleti hátterére is. Honnan jöttünk, mi a feladatunk, ilyen szférikus gondolatok ösztönöztek, és a műtermemben a leghetetlenebb helyzeteket próbálom meg felvázolni. Ez egyfajta szellemi és testi rehabilitáció (is) számomra. Elfelejttem a napi gondokat, miközben lelkiileg megtisztulok. Rádöbentem, hogy nekem nem a mások által trendinek vélt, a világban éppen menő dolgokat kell követnem, mert ezek csak pillanatnyi, múltó értékek és nincs távlatuk. Én magamnak próbálom a 'lehetetlen' megfogalmazni. Az első gondolat, a papírra vagy vászonra vetett vázlat rendszerint

tetszik, de másnap újra megnézve már egyáltalán nem. Vagyis újra kell fogalmazni mindent, és idővel maga a kompozíció veszi át az irányító szerepet. Ha türelmesen, alázattal, az életem során felgyűlt háttérismeretekkel és tapasztalatokkal vágok bele, akkor egy komoly alkotás kezd létrejönni, amelynek lelki kisugárzása van.

– *Dunaszerdahelyen, a Sárga kastélyban lesz a jubileumi kiállításod. Ide életműved egyfajta keresztmetszetét hozod el vagy valamilyen szempont alapján válogatsz a legjobb tartott alkotásaidból?*

– A lányom – aki a múzeumban dolgozik – kezdeményezte, hogy ott legyen a kiállítás. Szokolczay Lajos nyitja meg, és mivel 80 éves leszek (ha a teremtő is úgy akarja), 80 munkámat fogom kitenni: 20 grafikát, 20 tűzzománcot és 40 festményt. Ez a keresztmetszete is lesz annak, amit a képzőművészet terén létrehoztam.

Révkomárom, 2017 szeptemberében

Husvéth Lajos: *Kuntity Máté pipával*, 1930

Nylasy Sándor: *Házterés*, 1903

Szirmai Albert: *Idős asszony portréja*, 1922

Demeter Erzsébet: *Sárga kabátos nő*, 1929

Ninkov K. Olga

A VAJDASÁGI MAGYAR KÉPTÁR (1830–1930) KIÁLLÍTÁSAI

I. A Vajdasági Magyar Képtár (1830–1930)¹

a Szabadkai Városi Múzeum regionális, állandó tárlataként nyílt meg 2014-ben, s 2017 májusától megújult válogatással várja a látogatókat.

A Képtárat először 1973-ban nyitották meg a régi városházán a Múzeum művészeti osztályának 1965-ben kezdődő tevékenysége folytatásaként és a Vajdasági Művészettörténészek Szakosztálya programjának részeként.² Az akkori tárlat kurátora Bela Duranci művészettörténész volt,³ s a Vajdaság egész területéről – sok esetben magántulajdonból – származó művekből jött létre.⁴ Duranci a vajdasági muzeológiai közlönyben ismertette a Képtárat.⁵ A katalógusban 51 alkotó 138 alkotása szerepelt, a tárlatot pedig 1973. november 27-én, a Múzeum 25 éves fennállásának ünnepén nyitották meg a szecessziós

stílusú szabadkai városházán.⁶ A kiállítást 1974. január 5-ig látogathatták, a Husvéth Lajos Ajándékgyűjtemény⁷ és Helytörténeti képzőművészeti tárlatot pedig valamivel tovább. A polgármesteri hivatalnak a régi városházára történő visszaköltözése miatt azonban 1987-től, több mint két évtizedre megszűnt a Szabadkai Városi Múzeumnak az épületben található állandó képzőművészeti tárlata. A további kutatásoknak, a tematikus tárlatoknak és gyűjteménygyarapításnak ez természetesen nem szabott határt. Így például az alábbi művészek monografikus jellegű vagy részleges életművet bemutató tárlatai kerültek megrendezésre: Balázs G. Árpád (1982-ben, 1987-ben), Husvéth Lajos (1981-ben, 1994-ben), Juhász Árpád (1989-ben), Oláh Sándor (1986-ban), Telcs Ede (1997-ben), Pechán József és

1 A *Vajdasági Magyar Képtár (1830–1930)* mindazoknak a magyar művészeknek, illetve a magyar művészettörténethez hozzájáruló művészeknek az alkotásait dolgozza fel és mutatja be, akik 1830 és 1930 között a mai Vajdaság területén születtek, alkottak, kiállítottak, vagy ebben a korszakban keletkezett alkotásuk más úton került a vajdasági gyűjteményekbe.

2 A Vajdasági Magyar Képtár kialakulása egyik előzményének számít az 1952-es palicci Magyar Ünnepi Játékok képzőművészeti seregszemléje, majd 1962-ben a Szerbiai Muzeológusok és Konzervátorok Egyesülete keretén belül a Vajdasági Művészettörténészek Szakosztályának megalakulása. Ez utóbbinak, 1963-tól, első vállalkozása a közgyűjtemények összeírása volt. Az eredmények publikálásából kiderült, hogy egyes múzeumokban nagyobb számú magyar alkotó műve található, s a szakosztály egy képtár alapításának szükségességét vetette fel. Elhelyezésére Szabadkát látták jónak, hiszen nem csak a magyar festészet, hanem a magyar építőművészet reprezentáns alkotásai is – így például a magyar szecessziós építészet több kiemelkedő példája – megtalálhatóak a városban. Jelentős előrelépések történtek a témához kapcsolódó kutatások és tárlatok rendezésében is. Így például a Magyar Nemzeti Galéria felkérésére, Bela Duranci 1966-ban megrendezte a *Nagy István Vajdaságban* című tárlatot a Szabadkai Városi Múzeumban és Baján, majd 1969-ben a Szabadkai Városi Múzeumban megnyitották a Művészház egyik alapítójának, a verbászi Pechán Józsefnek (Dunacséb, 1875 – Verbász, 1922), és a szabadkai származású Gyelmis Lukácsnak (Szabadka, 1899 – Budapest, 1979) tárlatát.

3 Bela Duranci (Bács, 1931) a belgrádi Bölcsészettudományi Egyetem művészettörténeti szakán *A román stílus a magyar építészetben és szobrászatban* témával 1963-ban diplomázott. Budapesten ismeretséget kötött Kondor Bélával (Pestszentlőrinc, 1931 – Budapest, 1972), akinek rézkarcából 1964-ben rendezett kiállítást a Szabadkai Városi Múzeumban. A magyar grafikát és plakátművészetet bemutató kiállítás 1965-ben vendégzerepelt a Szabadkai Városi Múzeumban.

4 Duranci, Bela: *Likovno stvaralaštvo Mađara u Vojvodini 1830–1930 / Magyar képzőművészek alkotásai a Vajdaságban*. Gradski muzej Subotica – Városi Múzeum, Szabadka, 1973.

5 Duranci, Bela: *Galerija likovnog stvaralaštva Mađara u Vojvodini*. Spona, Újvidék, 12, 26–29. oldal, 1974.

6 A Komor Marcell és Jakab Dezső tervei alapján 1908 és 1912 között épült szecessziós épület 1967-től védett műemlék.

7 A Husvéth Lajos Ajándékgyűjtemény a Múzeum első nagyobb hagyatéki gyűjteményét képezi. Husvéth Lajos (Zombor, 1894 – Zombor, 1956) festő és szobrász hagyatékának egy része 1970-ben került a Szabadkai Városi Múzeumba, ahol a művész már előtte is képviselve volt alkotásaival. A múzeum először 1971-ben mutatta be a szerzeményt, amely kisebb átalakításokkal, 1987-ig volt a szabadkai Városi Múzeum állandó tárlatának része.

Nagyapáti Kukac Péter: *Falusi család*, 1930

Balázs G. Árpád: *A halál lovai*, 1926

Farkas Béla: *Rőzsehordó*, 1930

Streitmann Antal: *Felsőbányai utca*, 1904

Pechán József: *Az úr mulat - Zobnatica*, 1912

Kernstok Károly: Szőlőkapálás, 1906

Béla (2002-ben), Baranyi Károly és Farkas Béla (2004-ben), Bicskei Péter (2005-ben), Eisenhut Ferenc (2007-ben), Nagypáti Kukac Péter (2008-ban).⁸

Miután a Szabadkai Városi Múzeumot az alapító 2008-ban teljes egészében kiköltöztette a régi városházáról a jelenlegi helyére – a Minerva nyomda, illetve az 1906-ban épült Dömötör Miksa-féle szecessziós bérpalota épületébe⁹ – lehetőség nyílt a képzőművészeti gyűjtemény hosszabb távú kiállítására is.¹⁰ A Képtár 2014. március 28-án, több mint negyven év után nyílt meg újra. A tárlat kurátora a vajdasági közgyűjteményekre összpontosította

a figyelmet, és az újabb katalógusban¹¹ az egykori 51 alkotó 138 alkotása helyett 111 alkotó 396 munkája szerepel: – a katalógusban közreadott alkotások számát zárójelben tüntetjük fel, csillaggal pedig azokat az alkotókat jelöltük meg, akiknek műveit 2014 és 2016 között állítottuk ki: Abrányi Lajos (2), Ács Ágoston (3), Aczél Henrik* (9), Bácskay Imre (2), Baky Albert (1), Balázs G. Árpád* (34), ismeretlen művész Barabás jelzéssel (1), Baranyi Károly* (1), Belányi Viktor (1), Bencze Ferenc (4), Berkes Antal (1), Bicskei Péter* (1), Biczó András (1), Bottlik Tibor (1), Böhm János* (1), Bruck Miksa* (1), Budai

8 Jelentős vállalkozásnak tekinthető még a nagybecskereki Népmúzeumban a Vukica Popović művészettörténész által 1979-ben rendezett, a *Magyar festőművészek Bánátban – Fél évszázados kiállítói tevékenység Zrenjaninban 1890–1940-ig* című tárlat, majd Jelena Knežević rendezésében *Streitmann Antal – Várkonyi József – Wälder Jenő – Zsénár Emil* tárlata 1989-ben, és 1991-ben az újvidéki Kortárs Művészeti Múzeum 1900–1944 közötti vajdasági festészetet bemutató tárlata, amelynek katalógusában a vajdasági múzeumok szakemberei vettek részt tanulmányaikkal.

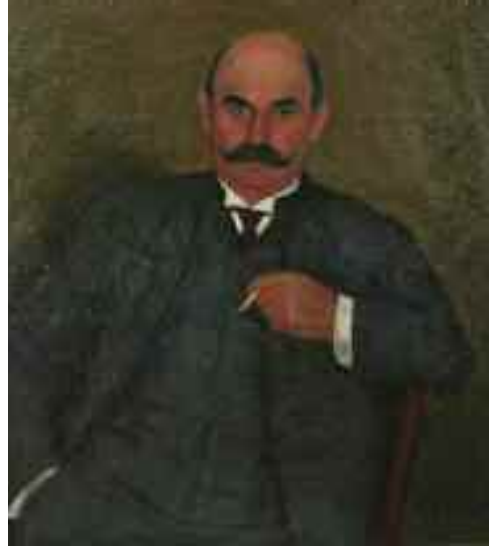
9 Az épületet Vágó József és Vágó László tervezte.

10 A *Vajdasági Magyar Képtár (1830–1930)* újrainyitása a Magyar Nemzeti Tanács 2012–2018 közötti időszakra vonatkozó kulturális stratégiájának része volt, kivitelezését pedig Magyarország Kormánya, illetve a Bethlen Gábor Alap anyagi támogatása segítette.

11 Ninkov K. Olga: *Vajdasági Magyar Képtár (1830–1930)*. Szabadkai Városi Múzeum, 2014.

Czigány Dezső:
Cigarettaférfi, 1907

Sándor* (2), Burchardt Bélavári István (1), Csáth Géza / ifj. Brenner József (9), Csávosi Sándor* (7), Csincsák Elemér* (9), Csók István (1), Czigány Dezső* (3), Damkó József (1), Demeter Erzsébet* (1), Demjén László* (1), Dudits Andor (1), Edvi Illés Aladár (2), Eisenhut Ferenc* (19), Faragó Márton (1), Farkas Béla* (11), Ferenczy József (3), Ferentzy Márta (1), Feszty Árpád (1), Forgó Miksa* (1), Geréb Klára (7), Glatz Oszkár (1), Gyelmis Lukács (3), Gyurkovits Károly* (3), Harsány Lajos (1), Herman Lipót* (5), Hódi Géza* (6), Horváth Károly (1), Husvéth Lajos* (13), Iktocs Sándor (3), Iványi Grünwald Béla* (1), Jakobey Károly* (6), Jantyk Mátyás* (1), Juhász Árpád* (13), Juszkó Béla (2), Kálmán Péter* (6), Kara Mihály* (10), Kardos Gyula (1), Károly Ernő (1), Keller Albert* (1), Kern Hermann Ármin (2), Kernstok Károly (3), Kézdi Kovács László (1), Kimnach László (1), Kovács Kovásznai István (5), László Fülöp* (1), Lenkei Jenő* (3), Liuba Kornél* (2), Löschinger Béla (1), Mály József* (1), Márk Lajos (2), Markó Lajos (1), Mednyánszky László (1), Medgyessy Ferenc (2), Molnár Z. János (2), Nagy Ernő (1), Nagy István* (7), Nagypáti Kukac Péter* (3), Neogrády Antal* (3), Neogrády László* (1), Nyilasy Sándor* (2), Oláh Sándor* (20), Pataky László* (2), Pechán József* (33), Perjéssy Lajos (2), Persian Antal (1), Peske Géza* (2), Pécsi-Pilch Dezső* (1), Rudnay Gyula* (1), Sárosi Ödön (3), Sassy Attila (1), Schmidt József* (2), Schmitt József* (9), Solymos Bea (2), Solymosy Lajos* (1), Streitmann Antal* (3), Szabados Gábor (2), Szamosy Elek (1), Szász István (1), Szirmai Antal* (4), Szőnyi István (1), Szüle Péter (1), Szűcs J. (1), Telcs Ede* (11), Than Mór* (4), Tornyai János* (1), Török Olga (2), Vadász I. (1), Vágó Pál (4), Várkonyi József (4), id. Vastagh György* (1), Virág Béla (1), Vörös István (1), Wälder Jenő (1), Zablóczy Z.* (2), Zádor István* (2).

A katalógusban felsorolt művek legnagyobb része a Szabadkai Városi Múzeum képzőművészeti gyűjteményéből származik, azonban a korpuszt jelentősen gazdagítják a nagybecskereki Népmúzeum, az óbecsei Városi Múzeum, a Szabadkai Városi Könyvtár,

a Vajdasági Múzeum, az Újvidék Város Múzeuma, az Újvidéken levő Szerb Matica Képtára, a Verbászi Múzeumi Gyűjtemény, a Verseci Városi Múzeum, a Zentai Városi Múzeum és a Zombori Városi Múzeum gyűjteményeiből származó alkotások. A művek a felsorolt intézmények gyűjteményének szerves részét képezik, sok esetben helytörténeti jelentőségűek, s így nem csak a Vajdasági Magyar Képtár tárgykörébe tartoznak. A katalógus második felében az alkotók rövid életrajzi adatai következnek. Az ismert, nagy életművekkel rendelkező művészek mellett sok olyan alkotóval találkozunk itt, akikről hiányosak az ismereteink, azonban egy-egy felmutatott alkotás és újabb adat segítheti a további kutatást. Az alkotók és művek száma nem végleges, egyrészt, mert ez alkalommal nem a teljes életművek bemutatása volt a cél, másrészt, mert a további kutatásoktól, publikációktól, kiállításoktól és gyűjteménygyarapodásoktól, illetve a magántulajdonban és más közgyűjteményekben levő alkotások bemutatásától függően további eredmények várhatók. Az időszakok szerinti, stílustörténeti kontextus is egy további kiadvány tárgyköre. A tárlaton, elsősorban helyszűke miatt, a fentebb idézett adatoknál jóval kisebb számban kerültek bemutatásra alkotók és alkotások, azonban időszakonként más-más összetételű válogatások kerülnek bemutatásra.

Oláh Sándor: Őnarckép, 1911

Tornyai János: Boglya, 1909

II. A népművészet és Tornyai – Oláh, Juhász

A Vajdasági Magyar Képtár új kiállítása 2017. május 20-ától, a Múzeumok Éjszakájától látható. A Képtár új válogatása több különálló, tematikus, településekhez és alkotókhöz kötődő egységekben mutatja be a gyűjtemény számos alkotását és művészt: *Művésztelepek vonzaskörében – Szolnok, Nagybánya, Kecskemét; 160 éve született Eisenhut Ferenc; Az első világháború és a művészek; Telcs Ede éremművésze*; végül egy arcképcsarnok zárja a kiállítást.

A legszembevetőbb változás az *iparművészet* megjelenése a festészet, a rajz, a grafika és a szobrászat mellett. A kutatásban és a tárlatokon kevésbé szereplő képzőművészeti ágat, most Oláh Sándor (Magyarcséke, 1886 – Szabadka, 1966) két szőnyegterve, Geréb Klára (Szabadka, 1897 – Auschwitz, 1944) kanapéja – amelyet Jakab Dezső (Biharrév, 1864 – Budapest, 1932) építész tervezett –, és a művész nő saját tervezésű sarokszekrénye,¹² valamint a körmöcbányai Zsolnay és Fischer Ignác műhelyének kerámia termékei képviselik.¹³ Tornyai János

(Hódmezővásárhely, 1869 – Budapest, 1936) *Boglya* című festményére,¹⁴ Juhász Árpád (Zombor, 1863 – Budapest, 1914) *Tájkép*,¹⁵ Edvi Illés Aladár (Pest, 1870 – Budapest, 1958) *Erdélyi népeletkép*¹⁶ című ceruzarajzára és Oláh szőnyegterveire alapozva a tematikus összeállítások közül a festmények és rajzok között is szerepel egy iparművészethez is kötődő összeállítás *A népművészet és Tornyai – Oláh, Juhász* címen. A tárlatot kísérő bővebb szöveges magyarázat kitér Tornyai János Szabadkán, 1912. február 16-án a Nemzeti Kaszinó dísztermében megtartott kiállítására. Tornyait ekkor „Az Alföld Petőfijének” nevezi a Bácskai Napló cikkírója, aki hírt ad egy érdekességről is: a festő kiállította Mari nevű szolgáltójának néhány megkapóan naiv művét is. Ugyanazon év novemberében és decemberében szerveződött meg az Alföldi Képzőművészek Egyesülete, melynek vezetésében helyet kap Tornyai és Oláh Sándor szabadkai festőművész. A két festő között szoros barátság szövődik. A következő év márciusában megnyílik a Szabadka Vidéki Takarékpénztár Kossuth utcai új

12 Szabadka első alkalmazott grafikusművésznőjéről az Art Limes 2014/3. számában írtunk. A kanapé adatai és reprodukciója 2013-ban jelent meg Ninkov K. Olga – Vuković Dulić, Ljubica: *Szeccsesszión a szabadkai közgyűjteményekben* című kiadványban, a Szabadkai Városi Múzeum gondozásában.

13 A tárgyak adatai és reprodukciói megjelentek Ninkov K. Olga – Vuković Dulić, Ljubica, 2013.

14 Tornyai János: *Boglya*, 1907 körül, olaj, farostlemez, 40,5 x 40,5 cm, jelzet jobbra lent: Tornyai János, Szabadkai Városi Múzeum, leltári szám: U-997. Reprodukálva: Ninkov K. O, 2014, 82.

15 Juhász Árpád: *Tájkép*, 1908 körül, ceruza, papír, 25 x 46 cm, jelzet jobbra lent: JUHÁSZ ÁRPÁD, Szabadkai Városi Múzeum, leltári szám: U-1372. Reprodukálva: Ninkov K. O, 2014, 41.

16 Edvi Illés Aladár: *Erdélyi népeletkép*, ceruza, papír, 16 x 47 cm, jelzet jobbra lent: E. ILLÉS A, Szabadkai Városi Múzeum, leltári szám: U-1301. Reprodukálva: Ninkov K. O, 2014, 22.

Juhász Árpád: *Tájkép*, 1907

palotájában a hódmezővásárhelyi művészek kerámia- és majolikabemutatója, illetve eladással egybekötött kiállítása. A tárlaton a hódmezővásárhelyi széprajzi múzeum művésztelepének tagjai szerepelnek: Kallós Ede és Pásztor János szobrászművészek, Tornyai János és mások. Ezt a tárlatot tekinthetjük Szabadka első iparművészeti, illetve agyag-iparművészeti kiállításának. Tornyainak a zombori születésű Juhász Árpáddal is kapcsolata volt. A gödöllői művésztelep tagja egy körútja során látogatott el Hódmezővásárhelyre, hogy Malonyai Dezső újabb kötetéhez etnográfiai anyagot gyűjtsön. Juhász a polgármestertől kérvényezte az alig pár éve alakult,

akkor még csak részben nyilvános néprajzi múzeum tanulmányozásának lehetőségét. Tornyai, akinek tulajdonából került ki a múzeum anyagának nagy része, kalauzolta művésztársát a gyűjteményben. Ezt követően sem szűnt meg kapcsolatuk, és 1909 decemberében a szegedi Paletta képzőművészeti egyesület Kárász utcai helyiségében közös kiállítással jelentkeztek. A kiállítást követő napokban Tornyai naplószerű „mindeneskönyvébe” Don Quijotét és Sancho Panzát ábrázoló vázlatot rajzolt. Mellé az „én és Juhász Árpád” megjegyzést írta, amivel a népművészet értékeinek megmentése érdekében végzett közös szelmalomharcukra utalt.¹⁷

17 Reprodukálva: Őriné Nagy Cecília, Juhász Árpád, Forum Könyvkiadó, Újvidék 2015., 32.

A kassai művészek kiállításának katalógusa

A kassai Löffler Béla Múzeum

Löffler Béla: Önportré

Löffler Béla (1906–1990)

KASSAI PORTRÉVÁZLATOK

Az alább következő, a művészek életútjának leglényegesebb mozzanataira, alkotói profiljuk legmarkánsabb sajátosságainak felvillantására szorítkozó portrévázlatok s a hozzájuk tartozó képek az **Ars Cassoviensis** A kassai képzőművészet személyiségei című kiadványból, a Kassán a fenti címmel megrendezett kiállítás katalógusából származnak. A tárlat azoknak a művészeknek a pályáját idézte fel (mindösszesen 17 képzőművészt, közülük 10 művész portréját és műveiket közöljük), akik különösen erős

szálakkal kötődtek a városhoz, esetenként (csaknem) egész életüket ott éltek le. Az érdeklődők a kiállítás, illetve a katalógus révén a huszadik század és az ezredforduló neves vagy legalábbis figyelemre méltó képzőművészeinek munkásságáról alkothattak/alkothatnak fogalmat maguknak. Az eseményre 2017. május 4. és június 25. között került sor a kassai Löffler Béla¹ Múzeumban. A katalógus bevezetőjét és a művészekről szóló ismertetőket a kiállítás kurátora, Peter Markovič írta. – G. K. L.

Bartusz György

Jakoby Gyula (1903–1985) Fotó: Rozman László

Csordák Lajos a műtermében
(1864–1932)
Fotó: Rozman László

1 Löffler Béla (1906, Kassa – 1990, Kassa), szobrász, a kassai s egyúttal a (cseh)szlovákiai magyarság egyik legjelentősebb képzőművésze.

Bartusz György

(Juraj Bartusz, 1933–, Kéménd [Kamenín])

A prágai iparművészeti középiskola elvégzése után az ottani Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomát, de 1961-ben a cseh fővárosban működő Képzőművészeti Akadémián is diplomát szerzett. 1962 óta Kassán dolgozik. Egyaránt tagja volt a Konkretisták Klubjának és a Gerulata Társulás² néven ismert csoportnak. 1990-től pedagógiai tevékeny-

séget is folytat, 1992-ben professzorrá nevezték ki. Az 1990–1999 közötti időszakban a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán tevékenykedett, 1999-től a kassai Műszaki Egyetem Művészeti Karának az oktatója. Kamara- és monumentális szobrászattal foglalkozik, objektumokat készít, fest és rajzol, s akcióművészként és performerként is ismert.

Bartusz György: *Időbeli korlát*, 1987

Bartusz György:
Kozmikus figura, 1977

2 A Konkretisták Klubját (Klub konkretistov) a konstruktivizmushoz kötődő cseh és szlovák festők és szobrászok alakították meg 1967-ben Prágában; olyan festők és szobrászok voltak a tagjai, akik a geometria nyelvén kívánták kifejezni magukat, s műveik megalkotásánál a matematika alapelveit, szabályait is kiaknázták, ezen túl pedig messzemenően éltek a különböző színekombinációkból, a fény és az árnyék váltogatásából adódó lehetőségekkel. A csoportot az 1968-as Prágai Tavasz reformkísérletének kudarca utáni „renderemtés”, az ún. normalizáció idején, 1971-ben feloszlatták, de a kommunista rendszer bukása után újjáalakult, s változatlanul a geometrikus absztrakcióhoz kötődik. A Gerulata Társulás (Združenie Gerulata) 1989-ben jött létre, festőket és szobrászokat fog össze. (Gerulata a ma Pozsonyhoz tartozó, nagy múltú település, Oroszvár [Rusovce] római kori, latin neve.)

Bauer Szilárd

(Konštantin Bauer, 1893, Zólyomlipcse [Slovenská Ľupča] – 1928, Kassa [Košice])

Tizenöt éves korától élt Kassán. Miután gépészmérnöki oklevelet szerzett Budapesten, Erdélyben dolgozott, mint vasúti alkalmazott, 1916-tól 1918-ig pedig a bécsi Hadügyminisztérium alkalmazásában állt. Kassára 1919-ben tért vissza, és a város vilanyerőművének műszaki vezetőjeként folytatta pályáját. A képzőművészet terén autodidakta volt. Az első világháború végétől foglalkozott festészettel; rövid ideig Kassa kiemelkedő festőjénél, Halász-Hradil Elemérnél folytatott művészeti tanulmányokat. A rajzoláson kívül elsősorban kamarafestészettel foglalkozott.

Bauer Szilárd: *Előváros*, 1926 körül

Bauer Szilárd: *Előváros (Cigánytábor)*, 1923

Collinásy György

(Juraj Collinásy, 1907, Szerencs – 1963, Kassa)

Mesterségbeli tudását Krón Jenő (1882–1974) kassai grafikai iskolájában alapozta meg az 1924–1927 közötti években. Prágai sorkatonai szolgálata idején (1927–1929) egy neves cseh festő, Vincenc Beneš (1883–1979) műtermében folytatott magántanulmányokat. Miután visszatért Kassára, hivatalnokként

dolgozott. 1930-tól fotográfusként tevékenykedett, s munkáival több díjat nyert. A harmincas évek közepén elfordult a fényképezéstől, s ettől kezdve érdeklődése a kamarafestészetre összpontosult. Alkotómunkájáért 1943-ban Kassa Város Díjával tüntették ki.

Collinásy György: *Nővérek*, 1949

Csordák Lajos

(Ludovít Čordák, 1864, Kassa – 1937, Kassa)

Képzőművészeti tanulmányait Klimkovics Béla (a szlovák szakirodalomban: Vojtech Klimkovič) iskolájában kezdte, majd Budapesten folytatott rajztanári stúdiókat. 1883-ban szüleit követve Münchenbe költözött. Az 1889–1895 közötti években a prágai Képzőművészeti Akadémián, a kor jelentős tájképfestőjénél, Julius Mařáknál (1832–1899) tanult. Az 1893-as évben a Mánes³ nevű képzőművészeti egyesület tagja lett. Tanulmányai befejezése után

Kassán, Tornán (Turňa nad Bodvou), Nagyszaláncon (Slanec) s ismét Kassán tevékenykedett. A mai Kelet-Szlovákia térségében élő arisztokrata családnak vállalt rajztanári állást. 1918 után magántanárként festészeti tanfolyamokat vezetett. Részt vett az 1896. évi Ezredéves Országos Kiállításon. Szlovákia művészettörténetének legjelentősebb tájképfestői közé tartozik. A rajz és a festészet területén is otthonos volt.

Csordák Lajos: *Tátrai táj*, 1936

³ Teljes nevén: Spolek výtvarných umělců Mánes (Mánes – Képzőművészek Egyesülete); 1887-ben alapították, a székhelye Prága lett. Névadója, Josef Mánes (1820–1871) a cseh művészet történetének kiemelkedő alakjai, a romantika élvonalbeli képviselői közé tartozik; festőként, grafikusként és illusztrátorként is jelentős életművet alkotott.

Nyikolaj Fegykovics

(Nikolaj Fed'kovič, 1945–, Ungvár [Uzshorod])

Miután Kárpátalját 1945-ben a Szovjetunióhoz csatolták, családja a kelet-szlovákiai Nagymihályra (Michalovce) települt át. A brünni (Brno) Iparművészeti Középiskolában folytatott tanulmányait 1965-ben fejezte be, ezután 1972-ig a prágai Iparművészeti Főiskolán

tanult. Előbb Prágában, majd 1989-ig Kassán dolgozott; pedagógiai tevékenységet is folytatott, a kassai iparművészeti középiskola igazgatói tisztét is betöltötte. 1989-ben a Német Szövetségi Köztársaságba emigrált. Kamarafestészettel foglalkozik, s jelenleg Kassán él.

Nyikolaj Fegykovics: *Régi dal*, 1984

Halász-Hradil Elemér

(Elemír Halász-Hradil, 1873, Miskolc – 1948, Kassa)

A betűfestés mesterségét tanulta ki Bécsben, s katonai szolgálata idején, 1894-ben érkezett Kassára. Az 1897–1901 közötti években Hollósy Simon müncheni magániskolájának a tanítványa volt. Nyaranta ő is követte Hollósy iskoláját Nagybányára (Baia Mare), ahol megismerte a plen air festészet korabeli felfogásmódját. 1902–1903 folyamán a párizsi Julian Akadémián⁴

folytatott tanulmányokat, 1913–1914-ben pedig a kor jelentős művészeinek, az elsősorban portréfestőként ismert Benczúr Gyulának a műtermében képezte tovább magát. Az első világháború éveiben, 1915 és 1918 között a Monarchia hadseregének harctéri festőjeként dolgozott. Tájkép- és portréfestéssel, valamint a folklórra irányuló zsánerfestéssel foglalkozott.

Halász-Hradil Elemér: *Bárkák a Tiszán*, 1910

⁴ A Julian Akadémia (Académie Julian) néven ismert festészeti és szobrászati magániskolát egy francia festő, Rodolphe Julian (1839–1907) alapította 1867-ben Párizsban. Az akadémia idővel világhírűvé vált, számos országból érkeztek oda tanítványok. A képzés résztvevői között olyan kiemelkedő alkotókat találunk, mint Maurice Denis, André Derain, Marcel Ducham, Fernand Léger, Ernst Barlach, Emil Nolde, Alfons Mucha, Czigány Dezső, Czóbel Béla, Egy József, Fényes Adolf, Márfy Ödön – s a névsor még sokáig folytatható volna.

Jakoby Gyula

(Július Jakoby, 1903, Kassa – 1985, Kassa)

Gyerekkorában szüleivel az Egyesült Államokat is megjárta, a család 1907-ben tért vissza Kassára. Elsőként Munkácsy Mihály festészete keltett benne érdeklődést. 1915-ben látta Kővári Szilárd kiállítását, amely meghatározó élmény lett számára és a festészet felé fordította. 1922-től közgazdasági tanulmányokat folytatott Budapesten, ahol sikertelenül felvételizett a Képzőművészeti Akadémiára. Ezután Podolini-Volkman Artúr (1891–1943) képzőművészeti

szabadiskolájába járt, majd visszatért Kassára és hivatalnokként dolgozott. 1926-tól 1928-ig Réti István tanítványa volt a budapesti Képzőművészeti Akadémián. Tanulmányait abbahagyta és hazament Kassára. *Fekvő akt* című képe 1936-ban elnyerte Kassa Városának Díját. Szülővárosában utcát és galériát neveztek el róla. Jakoby Gyula a huszadik századi szlovákiai művészet legegységesebb és legjelentősebb festői közé tartozik.

Jakoby Gyula:
A festő és modellje, 1958

Jakoby Gyula:
Női akt, 1933

Jaszusch Antal

(Anton Jaszusch, 1882, Kassa – 1965, Kassa)

Egy építészeti vállalat gyakornokaként kezdett dolgozni, 1898 és 1902 között pedig a budapesti építőipari szakközépiskolában tanult. Művészeti tanulmányait a budapesti Képzőművészeti Akadémián kezdte, majd a müncheni akadémián és a párizsi Julian Akadémián folytatta. 1908-ban visszatért Kassára. Festészetére jelentős hatást gyakorolt a franciaországi Nabis művészcsoport tagjaként is nevet szerzett Rippl-Rónai József. Az 1914. évi mozgósítás idején őt is behívták katonának. Az első világháború

alatt az olasz és az orosz fronton harcolt, s orosz, aztán japán hadifogságba került. Csatlakozott a csehszlovák légióhoz⁵, és Vlagyivosztkon keresztül 1920-ban hazatért Kassára. A traumatizáló háborús élmények és a nyomasztó tapasztalatok alapvető módon változtatták meg szellemi világát, s közvetlenül ösztönözték a szlovákiai képzőművészet egyik legkonceptiózusabb festészeti felfogásának kialakítására. A kamarafestészet mellett monumentális képek alkotásával és rajzolással foglalkozott.

Jaszusch Antal: *Táj nyírfákkal*, évszám nélkül

Kővári Szilárd

(Konštantin Kővári-Kačmarik, 1882, Kassa – 1916, Kassa)

Budapesten szerzett rajz- és mértanári képe-
sítést. 1907-ben a Műcsarnok egyik tárlatán
Nádai-díjat kapott, amely lehetővé tette számára,
hogy megismerkedjen a plen-air festéssel
foglalkozó szolnoki művésztelep munkájával,

s rövidebb időt Párizsban töltsön. Egyaránt fog-
lalkozott festéssel, rajzolással és alkalmazott
grafikával. 1906-tól Kassán tevékenykedett; fes-
tőtársával, Halász-Hradil Elemérel együtt festő-
iskola megalapítására törekedett.

Kővári Szilárd: *Régi udvar Szolnokon*, 1907

Roskoványi István

(Štefan Roskoványi, 1946, Kassa – 2011, Kassa)

Eredeti végzettsége szerint hűtőszekrény-szerelő volt, érettségijét egy gimnázium esti tagozatán szerezte. Fényképészként és díszletmunkásként is dolgozott, csak ötödszörré vették fel a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolára, ahol tájképfestészetet és figurális kompozíciót tanult. 1976 és 1984 között

a kassai Iparművészeti Szakközépiskola tanára volt, ezt követően szabadfoglalkozású művészként tevékenykedett, s alkotói energiáját a kamarafestészetnek szentelte.

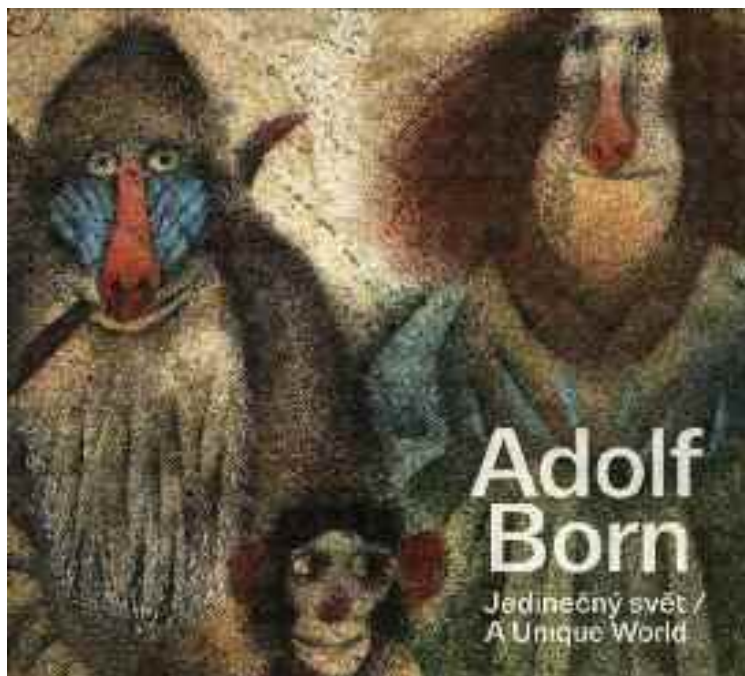
*Fordította és a jegyzeteket írta:
G. Kovács László*

Roskoványi István: *Párizsi kávéház*, 2002

Roskoványi István:
Csendélet narancshéjjal, 1979

Az Egyedülálló világ című tárlat katalógusa

Adolf Born és Bohumil Hrabal

G. Kovács László

MESEORSZÁGBELI SÉTÁK

ADOLF BORN EMLÉKKIÁLLÍTÁSA A KAMPÁN

„Zseni lehet, aki soron van, akit a sors keze kiválasztott... aki a nagyvilágismeret után vágyott, aki sokat utazott, aki a határvonalakat látva soha nem habozott, aki eredeti volt mindenütt és mindenben...”
(Csontváry Kosztka Tivadar: A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni, 1913)

Akár tudatos döntés alapján érkezett, akár véletlenül tévedt be valaki 2017. április 29. és július 30. között a prágai Kisoldal közvetlen szomszédságában fekvő, elbűvölő, kicsi szigeten, a Kampán, az egykori Sova-malmokban létrehozott Kampa Múzeumba, mindenképp szerencsésnek mondhatta magát: a múzeum kiállítótermeiben az elmúlt fél évszázad egyik legjelentősebb cseh képzőművészeinek, **Adolf Born**nak (1930–2016) a műveiből láthatott gazdag válogatást. Az **Egyedülálló világ (Jedinečný svět)** címmel megrendezett tárlat valóban azt nyújtotta a látogatóknak, amit a cím ígért: egy varázslatos, hasonlíthatatlan világba kerültek át, melyet a tehetőséggel párosuló határtalan képzelet teremtett.

Akár ecset, akár ceruza, pasztellkréta vagy a litográfiahoz használatos kőlap volt a kezében, Born minden esetben mágusnak bizonyult. A formák és a színek kavalkádjából olyan mesevilágot alkotott meg, amelyben elválaszthatatlan fonódik össze a humor és az ironia, a játékoság és a titokzatosság, a fantasztikum és a vaskos realitás. Meghökkenítő, groteszk s ugyanakkor mulatságos víziói a szürrealizmust juttathatják eszünkbe, s bár a rokonság fennáll, Adolf Born éppúgy nem szürrealista, mint ahogy más stílusirányzatokhoz, iskolákhoz, csoportosulásokhoz sem sorolható: az önmagához mindenkor hű és mindig a saját útját járó mestert tisztelhetjük a személyében.

A kiállítás azoknak is tartogatott meglepetést, akik járatosak Born világában és műveivel gyakran talál-

koztak, találkoznak. A tárlaton belül valóságos kamarakiállítás mutatta be az 1960-as években készült könyvokat, amelyek korábban méltatlanul háttérbe szorultak. A szikrázóan szellemes, a naiv művészetre és a természeti népek művészetére is emlékeztető alkotások arról tanúskodnak, hogy Born élni tudott a hatvanas években bekövetkezett liberalizálódás lehetőségeivel, és ugyanolyan korszerű, kísérletező kedvről és bátorságról tanúskodó műveket hozott létre, mint az elzártságot és a hatalmi önkényt csak hírből ismerő pályatársai.

A kiállított művek jelentős része akvarell és pasztell: Born olyan szín- és formavilágot teremtett, melynek egyetlen kortársánál sem leljük párját. A művész képzelőerejéről tanúskodnak a sajátos univerzumára jellemző bizarr figurák, antropomorf lények, látomásos tájak, meghökkenítő szituációk, s a megjelenítés szuggesztivitása pedig valószínűleg azokra is mély benyomást tesz, akik a realiztikus(abb) ábrázolásmód, a dísztelenebb stílus, az egyszerűbb megoldások hívei. *A Jónás, a Szenzációs artistaszám kandúrral, az Alkimista, a Hajóút a XXI. századba, a Két civilizáció találkozási pontja, a Különös alakok az avignoni hídon* s megannyi más műve azt tanúsítja, hogy a cseh művész joggal sorolható Hieronymus Bosch szellemi rokonai közé, anélkül, hogy egy pillanatig is epigonizmussal vádolhatnánk.

Adolf Born mindig is előszeretettel vallotta magát illusztrátornak, s az irodalmi művek kimeríthetetlen

Testvéri kapcsolat, 1992

Kipling: A dzsungel könyve, 2007

ihletforrást jelentettek számára. Esetében azonban szó sem volt a hagyományos értelemben vett ábrázolásról: az illusztrált könyvek szellemiségét, légkörét, belső világát jelenítette meg, miközben nagy hangsúlyt fektetett a tárgyi világ, a környezet hitelességére. Amikor id. Alexandre Dumas remekét, *A három testőr*t illusztrálta, gondot fordított arra is, hogy a regény szereplőit korabeli ruhákban, korhű fegyverekkel keltse életre. Az irodalmi mű iránti hűség azonban eredetiséggel és alkotói szuverenitással párosult, illusztrációi önálló képekként, a szöveggel való „együttélés” nélkül is tökéletesen megállják a helyüket. Meggyőződhetünk erről az Edgar Allan Poe novelláihoz, a Grimm-testvérek meséihez, Kipling *A dzsungel könyve* című könyvéhez, Karel Čapekhez (*Harc a szalamandrakkal*), Christian Morgenstern verseihez és Jean de La Fontaine állatmeséihez készült illusztrációinál.

A tárlat Adolf Born munkásságának rajzfilmhez kötődő fejezetét sem hagyta figyelmen kívül. A művész ezen a téren is leleményességről, virtuozitásról és szellemességről tett tanúbizonyságot: animációs filmjei a humor el nem apadó forrásaként vannak jelen ma is a nézők körében, miközben bekerültek a klasszikus alkotások sorába.

Az illusztrációknál és rajzfilmeknél jóval kevésbé ismertek azok a tusrajzok, amelyekkel Born külhoni úti élményeit örökítette meg. Munkái – természe-

tesen – fényévnyi távolságra vannak minden realizmustól: a művész szabad folyást engedett játékos fantáziájának, humorának áradását nem szorította gátak közé, tág teret hagyott a benne lakozó karikatúristának. A Velencét, Ciprust, Isztanbult, Hollandiát, Montrealt és számos más helyszínt fura figurák népesítik be, és bőségesen illő jeleneteket, a komikum lehetőségét magukban hordozó situációkat látunk. Born úgy ragadja meg az egyes helyek jellemző vonásait, hogy közben szünet nélküli mosolygásra készíti a szemlélőt.

A tárlat egyik falán csak egyetlen alkotást helyeztek el. Az *Utolsó vacsora hívatlan vendégei* című vízfestmény Born humortól áthatott látomásos műveinek sorába illeszkedik, mindazonáltal van benne valami nyugtalanító: sejtethető, hogy a hívatlan, tolatkodó vendégek bajt okoznak. A kép központi alakja, egy idős férfi mintha már a felhők birodalmában lebegne: baljós, szörnyszerű lények környékeznek. Valóban egy előérzetet festett meg a nyolcvanhatódik évében járó művész? Sosem tudjuk meg, mert a kép elkészültét követő napon, 2016. május 22-én meghalt. Bízást elmondhatta volna: Non omnis moriar – Nem halok meg egészen. Adolf Born azonban – tudomásunk szerint – nem hagyott ránk utolsó szavakat. Hagyott ellenben valami egészen mást: egy rendkívül gazdag, lenyűgöző életművet – a halhatatlanság zálogát.

A Grimm-testvérek meséi, 2004

Illusztrációk Ch. Morgenstern verseihez, 2009

Illusztrációk Edgar Allan Poe novelláihoz (A kút és az inga, s más történetek), 1988

Sába királynője és testőrei, 1965

A Kuš-földi varázslók tanácskozása, 1966

Petr Volř

ADOLF BORN EGYEDÜLÁLLÓ VILÁGA

RÉSZLET AZ EMLÉKIIÁLLÍTÁS KATALÓGUSÁBÓL

A korai könyomatok

Adolf Born képzőművészi alkotómunkájának jellemző műfaja volt a litográfia, mellyel már az Akadémiaán folytatott tanulmányai idején kapcsolatba került: ekkor a grafikai tanműhelyben próbálhatta ki ezt az eljárást. A könyomatok iránti mélyebb érdeklődés azonban csak a hatvanas években alakult ki benne, amikor művészi eszköztárában a linómetszet helyébe léptek. A változás azzal függött össze, hogy harmincadik életéve után művészi értelemben is érett korba lépett. A megrendelésre készült s a megélhetés forrásául szolgáló munkák mellett a természetének leginkább megfelelő és legszabadabb kifejezőmódot is kereste. Első korszakának könyomatai azzal lepik meg a szemlélőt, hogy milyen messze állnak a későbbi évtizedek „tobzódóan” rajzos munkáitól, amelyek a „borni világ” sajátos ismertetőjegyeit viselik magukon. Bár fontos munkákról van szó, meglepő módon sosem állították ki őket együtt, és a különböző monográfiák is mindig csak töredéküket mutatták be. Adolf Born megismerése szempontjából rendkívül értékesek s alapvető fontosságúak: a további művészi alkotómunka előjátékát jelentik, ennél fogva megkerülhetetlenek számunkra. Minden egyes könyomaton érzékeljük a megszületésüket eredményező, felgyülemlett energiát. Nyugtalanág, türelmetlenség és elszántság párosul bennük a mindent átható szenvedéllyel.

A hatvanas években járunk: az évtized cseh képzőművészetében – az ötvenes évek stagnálását követően – az új irányzatok előtt is megnyíltak az utak. A fiatal cseh képzőművészek leginkább a némileg elkomorult, egzisztenciális irányultságú expresszív

absztrakciót kedvelték. Visszatekintve azt látjuk, hogy az évtized a határtalan lelkesedés és a mindenütt felbukkanó tehetségek korát jelentette – ennek a korszaknak a huszadik század második felében nem volt párja. Adolf Born grafikai munkáival kedvencei, Paul Klee és Jean Dubuffet mellett tesz hitet, akik természetes, a mesterkéeltségtől távol álló alkotómóddal gazdagították a művészetet: ábrázolásmódjuk gyakran a gyermekszemek semmivel sem terhelt látásmódjára emlékeztet. Ez a naivitás azonban látszólagos, s csak fáradtságos keresés után, kellő bátorság birtokában lehet eljutni hozzá. Ezen túlmenően az afrikai művészet öröksége is felismerhető mint ihletforrás: főleg a rituális álarcok játszottak ilyen szerepet, amelyek Pablo Picassóval az élen már a kubizmus alapítóit is lenyűgözték. Born ekkori művei néhány egyszerű, archetipikus emberalakra épülnek, melyeket deformál és elrajzol: végtagsajátokat extrém módon megnyújtja, a vonalak szándékosan elkerülnek egymást. A képek mozaikokra emlékeztetnek, amelyeknél nem számít a pontosság, mert minden a lehető legmagasabb érzelmi hőfok felé irányul. Az alakokhoz nagyon sokszor jelek társulnak: egyszerűek, a végsőkig lecsupaszítottak, de annál szuggesztívebbek. A szóban forgó időszak litográfiái közül említjük meg a *Levél Hakon királyhoz* (1965), a *Harcvágó fegyveresek* (1966) és a *Kuš-föld¹ varázslók tanácskozása* (1966) című alkotásokat: Born olyan nyereséggel dolgozta ki őket, amellyel későbbi műveiben már nem találkozunk. Ez az elsődleges és „szabad” időszak a hatvanas évek végén már a finálé felé tart, amely a *Carlolina di Venezia (Velencei képeslap, 1968)* és az *Olasz Riviéra, ahogy*

1 A címadásban a művész humora nyilvánul meg: a „kuš”, azaz „kuss” indulatszó a cseh nyelvben is ugyanazt jelenti, mint a magyarban, s ezáltal a kép értelmezési lehetőségei új dimenzióval gazdagodnak. – A fordító jegyzete.

Velencei képeslap, 1968

Az olasz Riviéra, ahogy a túristák látják, 1969

a *turisták látják* (1969) címet viselő könyvokban ölt testet. A viszonylagos káoszban és a rajz bizonyultságában már látható a rend és a részletgazdagság, amely olyannyira jellemzi majd a művész későbbi alkotásait.

Az utolsó vacsora

Adolf Born nem csupán a tehetségében bízott, amellyel oly bőségesen megajándékozta a sors. Rendkívül szorgalmas volt. Már reggel nyolckor kezébe vette a ceruzát, a pasztellkrétát vagy az ecsetet: naponta tíz-tizenkét órát töltött a műtermében elmélyült munkával, amelyet csak az ebéd szakított meg. Nem tett különbséget a hétköznapi és a hétvége között. A vonalak, melyeket a papírra vagy a litográfiákhoz használt kőlapokra rajzolt, az egyenlítő mentén is körbeérték volna a földet. Mindig teljes erőbedobással dolgozott. S egyre jobb akart lenni. „Az általam ismert neves képzőművészek egyike sem érezte soha, hogy már elérte a célt. Ilyesmit sose mondtak. Talán ez a normális. Mindenki, aki ér valamit, állandóan jobb akar lenni és tovább menni,

át akarja lépni az árnyékát. Bár a dolog tulajdonképpen lehetetlennek tűnik, mégis mindenki azt reméli, hogy épp ő lépi majd át saját árnyékát.”²

Életének fináléja is ugyanebben a szellemben folyt le. Közben más képek esetében nem tudjuk napra pontosan, mikor keletkeztek, ezúttal más-képp áll a dolog, és pontos adattal szolgálhatunk. Adolf Born utolsó műve 2016. május 21-én, szombaton született meg: alkotója *Az utolsó vacsora hívatlan vendégei* címet adta neki. Mintha tudta volna, mi következik. Ennek dacára az akvarell nem viseli magán se a fáradtság, se a tétovázás jegyeit, nincsenek rajta bizonytalan ecsetvonások. Frissnek tűnik, még ha érezhető is az elszorodás. Vasárnap, május 22-én kora reggel Adolf Born örökre eltávozott. A művészettörténetben nehezen találunk példát arra, hogy valaki hasonlóképpen kiteljesítette a létét és lezárta az életművét.

(Adolf Born: *Jedinečný svět / A Unique World* (Egyedülálló világ). 2017. április 29. – július 30. Prága, Múzeum Kampa)

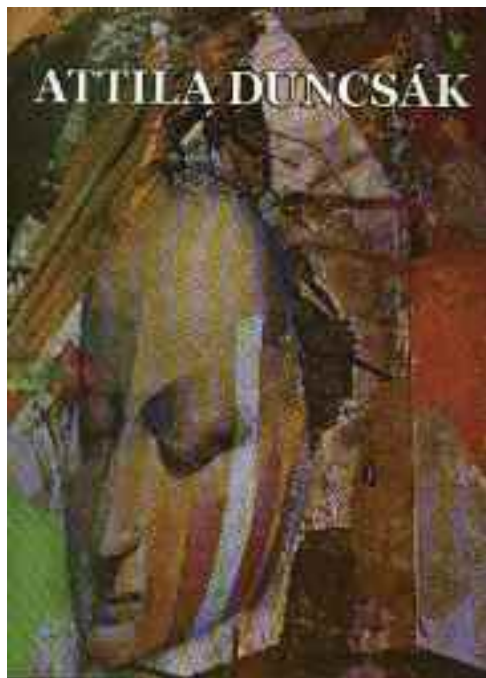
G. Kovács László fordítása

Az utolsó vacsora hívatlan vendégei, 2016

2 Részlet a szerző által Adolf Bornnal készített, a *Reflex* című hetilap 2003. 51-52. számában megjelent beszélgetésből; a szerző jegyzete.

A Duncsák-album borítólapja, 2010

Őnarckép, 1965

A festő, 1991

Őnarckép palettával, 1999

Szakolezay Lajos

A KÁOSZ MINT RENDTEREMTÉS

DUNCSÁK ATTILA MŰVÉSZETÉRŐL

Az embernek vannak kedvenc könyvei, albumai, amelyek minden föllapozásukkor új és újabb arcukat mutatják. Az irodalom és a művészet van annyira gazdag, a világmegváltó szándék – mi más volna az alkotó célja! – annyira sokrétűen összetett, hogy a kalandozó szem és a friss (régiben is a friss!) élménymorzskákat magába ivó elme mindig találjon magának fölfedezendő dolgokat. Talán azért, mert a korábbi befogadási kísérletek (olvasás, tárlatnézés) alkalmával figyelmetlennek, aluszékonyoknak mutatkozott? Nem annyira. Sokkal inkább azért, mert egy életmű gazdagsága csak sokszori nekifutás után mutatja valódi teljességét.

A kassai festőművész helyi kiadású *Attila Duncsák* (miért nem Duncsák Attila?) 2010-es albumát lapozgatva nem csupán az újrafelfedezés öröme tölt el – valódi képzőművészet, gondolati kitérülésekkel! –, ám a szégyen pírija is égeti az arcomat. Az általam írt, 2009-ben a kassai tárlat megnyitáskor is elhangzott pályakép (*Maszkos igazságkeresés*) kimaradt az utóbbi egy-két évtized kiállításait összegző *Nagybányától Picassóig* (2015) című kötetből. Aligha megbocsátható feledékenységemre akkor sincs mentség, ha sejtem, a szöveg abban a számítógépben őrződött meg, amelyet – betörvén lakásomba – elloptak.

Pedig a Duncsák Attiláról írottak, méltatván a festőművész kísérletezéseinek és kiteljesedésének mennyi fázisát, nagyon is beillettek volna a hagyománytól az avantgárdig húzódó elemzések sorába. Ami némely klasszikusunknak – a levegő-fény sugárzásával fölszabadító erő – Nagybánya volt, az Duncsák számára szellemújító vonzásával az egyik legeurópaiabb város, Szentpétervár (az idő tájt még Leningrád).

Az Iparművészeti Főiskola diákjaként nem csupán a technika fortélyait sajátította el – 1967-ben szerzett diplomát üveg és kerámia szakon –, de megérezvén a metropolisz szellemi hőjét (irodalom, színház, opera, múzeum), belevetette magát az alkotói létet ajzó *sodrásba*. Drámai mód habzsolva a gyönyört, finomodott a lázak lázát ihlető erőként hasznosító elme. Létigazító gesztusként a művészet került az élet középpontjába.

Az Iparművészetet később a festészetre fölcserélő alkotó életművén látni a színház mint maszkos lélektükör inspiráló hatását, s nem utolsósorban az Ermitázs szemnyitogató tágasságát; sok minden egyéb mellett azt a művészi alázatot, amely századok piktorait, Leonardót, Michelangelót, Goyát,

Bábszínház, 1994

Bolondok hajója, 1991

Álmodozás, 1995

Az én színházam, 2000

Reggel a műteremben, 1996

Kassa, 2011

Raffaellót, Rubenst, Renoirt, Cézanne-t és Van Goghot jellemezte. Bátorságot is innen merített: a művekben a világ burkát úgy kell föltörni, hogy a legkisebb részlet is – benne az emberiség sorszímfóniája – teljességnek lássék.

Nem tudhatni, hogy az anyagalakító szenvedélynél maradván az üveg és a kerámia formálásában minő magaslatoakra ért volna a pálya. Ám a kényszerű váltás – minthogy az ungvári művészt, aki otthon ellehetetlenült, nem fogadta be Magyarország, s kénytelen volt Csehszlovákiába, Kassára távozni – meghozta a gyümölcsét. Duncsák nemcsak helyet váltott, mindvégig érezvén az otthontalanság kínzó élményét, de műfajt is. Festőecsetével új kalandra indulva kezdte meg a hódítást.

Három és fél évtized bőven elég volt arra, hogy piktúrája még a kortárs magyar festészetben is unikumnak tetsző képszerkezettel, emlékezés-struktúrával kiteljesedjék. Az idő rabja ő, aki érzelemhullámok – különféle szépségfaktorok – segítségével megforgatja, saját képére szelídíti a történelmet. Bravúros rajztudása ellenére sem gyáva a montázslet káoszának, egyfajta rendteremtés, töredékességét hangsúlyozni. Nem a szép vonal ejti hatalmába, hanem a rendezetlen mítoszok jelképerejű tágassága. Amelyben egyik központi szereplőként – láss csudát! – VIII. Henrik húzza a talpalávalót.

A varázsló eltöri pálcáját?

Sokkal inkább minden pillanatban összeragasztja a részecskéket. A II. világháborút is úgy éli meg művészként, hogy a rontás vizére álomhajót evez (*Ungvár 1946 – 1996*), s ez az alkotmány sem menekülő bárka az újabb csapások elől, hanem a régi polgári élet újjáélesztésének tablója – propelleres repülőmodellel, kalapos úri nővel, *kalitkával, valamely instrumentummal, családi fotóval. A jövő berendezettségével semmit sem sejtet, noha kései emlékföldidézőként tudja, mert saját bőrén megtapasztalta, hogy az épülő kommunizmus évtizedeiben minő megpróbáltatások özöne fogja sújtani szeretett szülővárosát. Az említett időjáték csak egy a sok közül. A nevezetesebbek az *Az én színházam*, az *Emlékek hajója* (1984), a festő-emlékező önmagát cirkuszi erőművészként és chaplini alakként ábrázoló *Komédia* (1989), vagy a csúfondárosságot*

széppé emelő *Őnarckép palettával* (1999), s nem utolsósorban a középkori *farsangot a mával összekötő Bolondok hajója* (1991).

Eme kaotikus, az ént minden rontás (történelmi kataklizma) ellenére a világ trónjára ültető világban – innen az őnarcképek és az egy-egy táblán akár hangsúlyos elemként jelenlévő stílizált önportrék számbéli gazdagsága (*Műterem – 1985; Nászút – 1986; Múzsza – 1996; Álmodozás – 1995; stb.*) – csak a személyiség jegyei azok, amelyek groteszk módra, keserűs fűszerrel túl tudnak lendülni a megzökent korunk borzalmain. A *Kidobott bábuk* (1991) maszkot, fél-maszkot ítélező pózba helyező kavalkádjában csak arra az egyre érdemes fokozottabban figyelni, amely arc bűnbánatot sugalló fehérségével, lehunyt szemével próbál úrrá lenni a cirkuszi haccacaré képében tetszelgő (így sincs föloldozás!) társadalom zűrzavarán.

Az album pályakép elemzői invenciózus meglátásaikkal segítik eme különleges, extrém, főbb vonulataiban csupán a harlekini lét igazságait hangsúlyozó pályakép megértését. *„Festészetében döntő nyomot hagyott az a tény, hogy kerámia és üveg szakon végzett a főiskolán. Habár képeit ma ecsettel alakítja, festészetének anyagkezelése és dinamikája emlékeztet az olvadt üvegmassza lávaszerűségére és színpompájára. (Ebben is megjelenik Velence és közeli szigettársa, Murano, mint az üvegművészet felülmúlhatatlan hazája”* (Kubička Kucsera Klára).

Haltenberger Kinga a művész főntebb már említett jellemvonását értékeli: *„Duncsák Attilát a sors remek humorérzékkel áldotta meg. Iróniája az a védőburok, amelynek jóvoltából elviselte mindazt, amit az élet, a körülményei rámertek”*. Csáji Attila Duncsák europa-voltát hangsúlyozza: *„Munkái folytatását jelentik egy magas szintű kassai polgári hagyománynak, mely e századra visszatekintve Máraival és Jakoby Gyulával jelezhető”*. Arany Lajos pedig abban látja a többek közt Velencét, annak maszk-tobzódását és Casanovát is kitüntető piktúra lényegét, hogy *„a gyermekkorig nyúlnak a művészet gyökerei”*.

Ha a csodálatos *Madonnára* (1997) tekintünk, lehetetlen nem észrevenni az itt kassaiáé emelt klasszikus orosz ikonművészet hatását. Ha pedig a *Pisanello*

Canal Grande, 1988

Velece, 1987

Múzsza, 1996

Madonna, 1997

Pisanello lepkéje, 2006

Törött tükör, 2006

lepkéjére (2006) vagy az *Édes életre* (2003), eme szerkezetét a montázs-technika révén kialakított két festményre, a montázs nagyjai vannak előttünk – az angol Ben Nicholstól a magyar Bálint Endréig. Avval a lényeges különbséggel, hogy a fájdalmat elkerülvén Duncsák több darabra tépett „élményhal-maza” felhőtlen vidámsággal világítja át a kaotikus „rend” megannyi állapotát.

A realiztikus élményforrás realiztikus megidézése csupán a kezdeti időszakra jellemző (*Ungvár* – 1963; *Nagyanyám* – 1962). A sötét színek (mélybarna, zöld, stb.) domináltak eme vásznon, nem kevésbé viszszaadva a festőművész letargiáját. Az évtizedek folyamán a realista festőből valódi modern művész lett – jelképerőjű maszkjátékával, cirkuszi attitűdjével és harlekini bölcsességével olyan, csupán a legnagyobbakra jellemző utat nyitott, amelyen megszázszorozott személyiségével karöltve végig baktat (suhán, poroszkál) a huszadik és huszonegyedik

század összes bohóca. Arcélükön századok kíméletlenségét, drámáját, tragikomikumát hordozva.

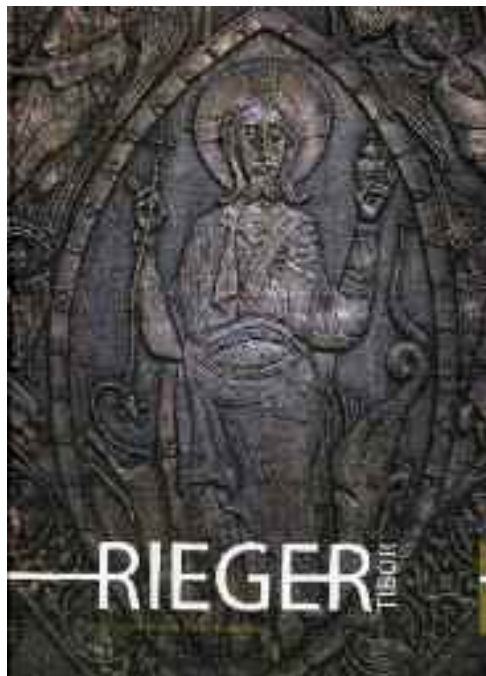
Az aránylag frissebb műveken is, lásd a *Virtuális műterem* című festményt vagy a *Freskót*, ott a korábban meglelt képigazság: a maszkjáték fufangjával idevont ítékezés megannyi formája. Ha Shakespeare föltámad, s egy infánsnő épp arra veszi az útját, amerre közép-európaiságunk boldogsága, öröme, terhe ernyőt tart a megvadult (megvadított!) század kiebrudaltjai fölé, a festőművész ecsetje lázasan követi eme történelmi-lélektani kavalkád minden rezzenését.

Boszorkány vagy angyal száll huzatos századunk légtérében, szinte teljesen mindegy. Duncsák Attila színházának zsinórpadlásáról lenyúlva műtermének portré-alanyaiavá avatja őket. Színesen, humorba pácolt bölcsességgel, életigazságot és enyhet hirdetve ott is, ahol – bocsánat – inkább Ady fegyelmű korbácsa lenne a hatásos gyógy mód.

Édes élet, 2003

A Rieger-könyv borítólapja

Koronázási palást, (részlet), 2004

Koronázási palást, 2004

Feledy Balázs

HITBE ÜLTETETT TEHETSÉG VAGY TEHETSÉGBE ÜLTETETT HIT

RIEGER TIBOR SZOBRÁSZATÁRÓL

Ha nagyon sarkítva fogalmazzunk, akkor a kortárs köztéri szobrászatnak két szemléleti végpontja van. Az egyik, amikor a művész absztrakt felfogásból építkezően – valamilyen organikus vagy pedig konstruktív-geometrikus szemlélet keretei között – oldja meg feladatát, a másik véglet, amikor annyira figurális a feladat értelmezésében, hogy szinte hiperrealista módon mintázódnak meg a köztérre szánt kompozíciók. Mindkét szélső pontra található példák (az elsőre kevesebbet, a másodikra többet), de többségben vannak azok a köztéri munkák, melyek valamilyen személyes módon szinte egyensúlyoznak a végletek között. *Rieger Tibor* köztéri szobraira hosszú évek óta azért figyelhetünk, mert a művész ugyan egyértelműen figurális szobrász, de mindig, minden munkájába bele tud foglalni olyan csak rá jellemző individuális plasztikai geget (pedig egyáltalán nem az ötletek szobrászal), amely visszaigazolja számunkra hitelét, elmélyültségét. Rieger Tibor a sokat dolgozó szobrászok közé tartozik, ám sosem esett rá reflektorfény, sosem fürdött népszerűségben, a nyilvánosság előtti szereplés nem (volt) erőssége, melyet szobrai tematikái is alátámasztanak. Egész életműve szinte kivételes, mondhatnánk makacs következetességű. Mindig távol tartotta magát a politikától, az úgynevezett „közéletiségtől”, szobrainak íve, szellemi irányultsága ugyanakkor mindig karakteresen mutatta filozófiai-szakrális-történeti-spirituális érdeklődésének igényességét, nemzeti elkötelezettségét, hitét. A kortárs szobrászi köztudatban Rieger Tibor munkásságának minősége megkérdőjelezhetetlenné vált, viszont – szakmán kívüli – ismertsége messze nincs, illetve nem volt ezzel arányban. Talán ezt a méltatlan mediális – kommunikációs – információs hiányt pótolhatja (valamelyest) a róla, munkásságáról, életművéről a közelmúltban megjelentetett reprezentatív album. Szinte szimbolikus jelentőségű a két szerző személye.

A kötet előszavát, ajánlását az a *Kozma Imre* atya írta, aki a győri bencéseknél az ötvenes évek második felében osztálytársa volt Rieger Tibornak, majd az elemző-ismertető szöveget (a könyv szerint „Rieger Tibor szobrászművész köszöntése”) az a *Prokopp Mária* írta, aki egyrészt művészettörténész szemmel veszi számba és sorjázza a szobrász munkáit, valamint – más tematikák mellett – elemzi a szobrász szakrális hangsúlyú műveit. Már Kozma atya bevezetője jelzi, hogy Rieger Tibor egész habitusában, majd munkásságában milyen jelentős szerepet kap a hit. Rieger ugyan készített kiváló művész-portrékat, portrészobrokat *Vörösmarty Mihályról*, *Berzsenyi Dánielről*, *József Attiláról*, *Heltai Jenőről*, *Móra Ferencről*, *Fekete Istvánról* és másokról, s kiemelkedő értékű a magyar művészet történetében *mosonmagyaróvári 1956-os emlékműve*, drámai munkákat készített (szobor, dombormű) a *II. világháború áldozatainak emlékére*, nagyhatású *Teleki Pál* szobrot mintázott, de munkássága csúcsait talán mégis szakrális művei képezik, melyek közül kiemelkedik a *Pannonhalmi Bencés Apátság Millenniumi díszkapuja*, a *Szent István koronázási palást* kapcsán készített plasztikája, *Mindszenty József* és *Apor Vilmos* szobrai. Prokopp Mária elemzéseiben harmóniába hozza a művészettörténész eszme-futtatásait az ikonográfiai, vallástörténeti elemzésekkel. Ezek sorából kiemelkedik a pannonhalmi díszkapu egészének és részleteinek az elemzése, mely magasrendű ismeretterjesztő szöveg is egyben. Természetesen a szöveg csak a képekkel együttesen élvezhető, s dicséret illeti a kötet grafikai szerkesztőjét, tervezőjét – *Török Mátét* –, aki a közeli és távoli fényképek sorával egészséges didaktikusságot emel be a könyvbe, ezzel elősegítve a szobrok – egyelőre könyvbeli – értését, élvezetét. Egyáltalán: igen körültekintő és alapos a kiadvány műtárgyainak fotografálása, dolgozzon a felvétel készítője akár belső,

Millenniumi bronz kapu, 1995. Pannonhalma

Balassi Bálint emlékérem, 2008

akár külső térben, szabadban. Ritkán tudunk kezünkbe venni ilyen igényes műtárgy-fotózást felmutató kiadványt (*Horváth Sándor, Legeza László, Moldoványi Géza, Török Máté és Török Sándor* képeivel), amit kiemel a kifejező grafikai tervezés, szerkesztés (a kötetet az *Alföldi Nyomda* nyomtatta és kötötte Debrecenben). Az az idő által teremtett különlegesség pedig, hogy a könyv lezárását követően kapott végleges helyszínt *koronázási palást-plasztikája* a budai várban lévő *Mária-Magdolna romtemplom* sajátos közegében, hogy ezt követően valósult meg Rieger Tibor *Magyarok Nagyasszonya* szobra a csallóközi *Királyfiakarcán* (ahol a művész gyermekkorát töltötte), melyet bronzba öntve ez év

augusztus 19-én avattak fel, valamint, hogy *Mária-remetén* szeptemberben leplezték le új *Mindszenty József-szobrát*. Mindezek csak azt jelzik, hogy később, esetleg egy bővített kiadás, már ezeket a – Rieger Tibor életművében kiemelkedő jelentőségűvé vált – műveket is számba veheti, értékelheti. Addig is e kiadvány mellé tehetjük a *Bethlen Gábor Alapítvány* által (amely egyébként *Bakos István* vezetésével a szoborállítás egyik fő támogatója és szervezője volt) megjelentetett *Szíves kalauz a királyfiakarcrai Magyarok Nagyasszonya szoborhoz* című kiadványt. A most kemény borítóval megjelent Rieger Tibor-kötet értékei mellett súlyos hiányosság, hogy nem olvasható egy – a művészlől adatszzerűen összeállított –

II. világháború áldozatainak emlékműve, 2010. Rákospalota

Teleki Pál, 2004. Balatonboglár

életrajz. Ugyan Prokopp Mária itt-ott közölt az olvasó számára információkat a művésről, de az ilyen típusú adatokat egy külön kis összefoglalóban kellett volna közreadni. Így például, hogy a művész a Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1959 és 1966 között folytatta tanulmányait, mint *Szabó Iván* és *Pátzay Pál* tanítványa (többek között olyan évfolyamtársakkal, mint *Rétfalvi Sándor* vagy *Tóth Béla*). Hiányzik egy irodalomjegyzék is, annál is inkább, mert sajnós az (s ez a művészettörténész, a kritikus szakma mulasztása) nem túl terjedelmes. Mindezek azonban nem vonnak le semmit a kiadvány, az album értékeiből, amely 2015-ig pontos és részletes adatokat közöl a művész köztéri alkotásairól. A reprezentatív kiadvány

elérheti célját. Aki esetleg eddig nem ismerte a szobrász munkásságát, annak is élmény a könyv csupa-csupa új – képi és verbális – információjával, aki viszont a művész munkásságának jó ismerője, az jólesően elevenítheti fel emlékeit. Rieger Tibor szobrai (érmei és kisplasztikái) jótékony hatással épülnek be nem csak emlékezetünkbe, de tudatunkba is, s felejthetetlen, maradandó módon fejtik ki hatásukat. Rieger Tibor szobrai – s ebben ez az album nagy segítséget jelent – nem csak ott élnek (állnak) a köztereken, ahová felállították őket, hanem bennünk is, az egzaktan nem körülhatárolható lélek mélyeiben.

(Rieger. Bp. – Somorja, 2016. Méry-Ratio Kiadó)

Máté Andrea: Szabályokon innen és túl. Borítólap

M. C. Escher: Az egység kötéléke (Bond of Union).National Gallery of Canada

Miksa Bálint

ÁT/MEG/BELEGONDOLTSÁG

MÁTHÉ ANDREA KÖNYVÉRŐL

Omladozik, recseg-ropog a könyvek világa. Borulni látszik az a hatalmas rendszer, ami eddig nyomtatott sorokba rendezte, kötetekbe foglalta a kompakt gondolati, történeti és poétikus konstrukciókat, és könyvtárakba a nagyobb kérdésköröket. Most inkább a könnyedén kattintott digitális képek és videóok özöne és benne a rengeteg, olcsón közölt, slendrián gondolattöredék kötik le a közönség figyelmét. Gyönyörűen lekövethető az a jelenség, amiben az eszméket közvetítő, megjelenítő matéria, annak küzdelemmentes elérhetősége, mennyiségi rendelkezésre állása visszahat magára a közölt eszmére, a gondolat kiérlelttségére, minőségére. Máthé Andrea jól érzékelhető tudatossággal választja a drága nyomtatott közzétételt immár sokadszor és – megjegyzem – végre nem álnéven. Így ad súlyt

mélyre ható és magasba szárnyaló gondolatainak és így vállal nagyobb felelősséget is értük. A *Szabályokon innen és túl* frissen kiadott művében a kissé visszafogott címadás és borítógrafika után egy jó értelemben vett megszállott gondolkodó, hihetetlen felkészültségű esztéta – sok esetben – valamósszerű értelmező munkáját olvashatjuk.

A könyv legnagyobb izgalma abban rejlik, hogy műalkotásokról beszélve folyton kivezet minket a művészetből, illetve hogy leginkább a filozófia tárgykörébe tartozó felvetéseket is képes műalkotások, illetve művészi felfogások által megértetni. Sajnos a könyv gyér, túlságosan kisméretű és nem mindig a legmegfelelőbb helyen megjelenő képanyaga bár nélkülözhetetlen, mégis kevésbé segít ebben. Az írónak, ennek ellenére sikerül nyilvánvalóvá tennie, hogy

Lovas Ilona: Kezek és ostya, 2012. Fotó: Natasa Pavlovskaja

a Művészet predesztinált méltóbb magasságokba emelni a teljes emberi létezést, mivel – úgy gondolom – tiszta, bölcs és hiteles, nyelvezete pedig univerzális. Az írásmű leggyakrabban festészeti megnyilvánulásokkal foglalkozik, amit azért is üdvözlök, mert a művészetek rangsorában mára ez az ág méltatlanul került a legutolsó befutó szerencsétlen pozíciójába. Ám tudni kell, hogy a műfaj jórészt csak a filmek, a divatos szpotok és a reklámpar agresszív látvány-dömpingjéhez képest mutatkozó szofisztikált volta és lassúbb befogadhatósága miatt penderült a perifériára. Tehát ez a tény az itt fel nem sorolt egyéb tényezőkkel együtt sem vet valójában árnyékot a festőművészekre és a festészetre. Természetesen a szerző is jól tudja ezt. A kötetbe foglalt elemzések elsősorban a műalkotások bölcséleti vonatkozásaira világítanak rá a konkrét vagy látens szimbolikán keresztül. Néha mégis, például a fehér színről szóló mondatokban, Máthé Andrea a festőket mozgató érzéki megközelítést is pontosan fejezi ki. Egy másik részben, a Három Grácia-tanulmány esetében kézenfekvő megközelítéssel teremt meg a műalkotáson messze túlra vezető gondolatmenetek lehetőségét. Plasztikusan érzékeltet, a jelenvalóság képzetét adóan, a részleteket is láthatóan fogalmaz, legalábbis elhitei velünk, hogy ténylegesen a műtárgy előtt állunk. A műtárgyba és Raffaello világába helyezkedünk olvasás közben. Így az író asszociációs hézagot teremt, kritikai határmezsgyét hoz létre, kontrasztot ad a kép szemlélésétől a jelen szemléléséhez.

A könyv, struktúráját tekintve is roppant érdekesítő: nem áll meg a képzőművészeti elemzések körénél, hanem igen mély film- és táncművészeti, vagy éppen irodalmi – és több fejezetben filozófiai – jelenség-értelmező munkákkal tagolódik. Az Erősz fogalmának kultúrtörténeti átértelmeződéséről szóló gondolatébresztő áttekintés ennek szép példája. Jelentősen gazdagítja a könyv egészét. Az emberi idegenség-érzésről szóló, az általános emberi motívációkat érdekes oldalról megvilágító fejezetet is

említhetem ugyanebben az értelemben. E résznek az érzetek szintjéről induló filozofálása vezet vissza minket a műtárgyak értelmi megvilágítására. Végül új, friss, a műalkotások lényegi szimbolikáját mélyebben értő szemmel tekinthetünk a művészetre. A szerző jellemzően a szakralitás szemszögéből látat, illetve a láthatót helyezi a szakralitásba, bár szerencsére e világszemléleti szűrőt a lehető legnagyobb áteresztőképességgel ruhazza fel. Amit keres, az a művészi munkában kitapintható önátadás és a mögötte mozgatóként meghúzódo megszálottság. Eközben épp ilyen módon találok az egyes írásait önmagukban is szépen felépített, hiteles és karakteres műalkotásoknak. Zárójelcskéivel és átértelmező, pontosító fél-ismétléseivel lebeg az igék és a főnévi igenevek, a kijelentő- és feltételes módok, az egyes- és többes számok, az egyszerű és a bonyolultabb, kérdőjelesebb megfogalmazások között, amivel pontosabbá és még komolyabban vehetővé teszi mondandóját.

A könyv második, napló műfajú részében az épp-hogy látható betűmérettel nyomott szöveg megmutatja azt az emberi, szellemi hátteret, amit az első, elemző rész inkább csak érezni enged. Azaz Máthé Andrea a *Szabályokon innen és túl* című művében is teljes érzelmi és tudásbeli arsenállal, szellemi kalandvággyal, éleslátással, ugyanakkor valami megfoghatatlan tisztelettel és szerénységgel vizsgál meg személyes indítatásból választott jelenségeket. Kiderül, hogy talán éppen az őszinte érdeklődésből való választásai, az ezekből fakadó hitelessége miatt a feltárt témák mindannyiunk számára fontossá válnak. A szabadság levegője áramlik át az írásain. A hitelesség hajtja az író érdekes és újszerű meglátásai, gondolatainak határtalan szabadsága felé.

(Máthé Andrea: *Szabályokon innen és túl. Művészeti, művészetelméleti esszék és tanulmányok*. Bp., 2017. L'Harmattan Kiadó)

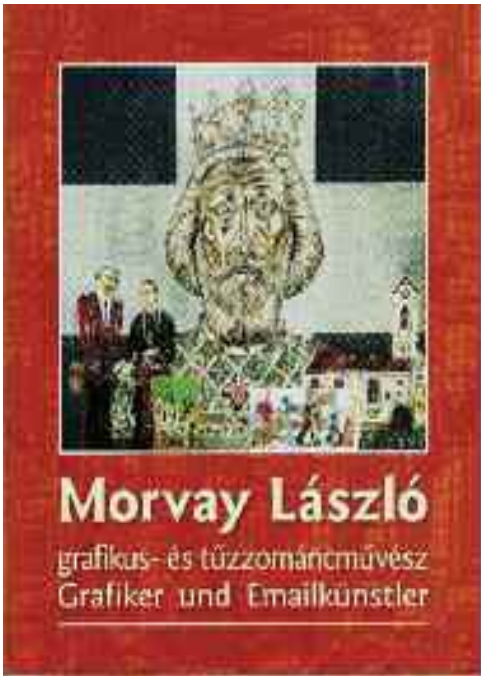
Matthias Grünewald: *Iseheimei oltár*. Colmar, Musée d'Unterlinden

Salvador Dalí: *Keresztes Szent János keresztje*. Kelvingrove Art Gallery and Museum, Glasgow

Bozsik Yvette *A Csodálatos mandarin* című Mészáros Márta – Bozsik Yvette táncfilmjében. Fotó: Ladányi Klára

A Morvay-könyv borítólapja, 2017

Kakadu, 1995

A Keresztutak I. tabló a Keresztény Múzeum kiállításán, 2017. 06. 17.

Bárdos István

IN MEMORIAM MORVAY LÁSZLÓ

RÉSZLET AZ ALBUMBÓL

Ebben az évben ünnepelte volna, miként életében tette, széles baráti körben 70. születésnapját. Másként hozta a sors. Szülővárosa és tisztelői albummal, kiállításal emlékeznek e jeles évfordulón a képzőművészre, a pedagógusra, az íróra, a költőre, aki saját szavai szerint „mindig esztergomi”. Egy alkalommal így nyilatkozott erről: *„Itt voltam gyerek, és minden élményem ebből adódik. Kitörölhetetlen emlékeimben. A szüleim itt vannak eltemetve, és a barátaim, első szerelmem, a városkép látványa és a város illata is ideköt.”*

[...] Morvay a gyermekek mese iránti igényét kielégítő művek alkotásával kapcsolatos felkéréseknek éppen úgy szívesen tett eleget, mint azoknak, amelyek a magyar történelem fontos eseményeinek felidézéséhez kapcsolódtak. Így történt ez 1996-ban is, amikor egy belga-amerikai-magyar társaság pályázatát megnyerve elkészítette az ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkhoz vezető út mentén álló, *„A magyarok hét nyila”* című, 56 nagyméretű tűzománcképből álló monumentális művét. A hatalmas méretű térszobor kunhalomba csapódó hét darab, egyenként 12 méter hosszúságú, acélból készült nyílvegyéből áll. Mindegyikük csúcsán és tollán négy-négy, összesen 96 m² felületű tűzománcképen a magyar történelmi múlt motívumai és a honfoglalás jeles személyiségeinek emlékét idéző szimbólumok láthatók. E művéről a következőket írta az Esztergom és Vidéke 1996. évi karácsonyi számában: *„A keresztény királyok és a keresztény magyarság első városának is ajánlom művemet – bár némi szorongással. Nekem ugyanis a gyermekkor díszletei oly szentek, hogy közéljük, abba a pompás térbe alkotói képzeletem is csak bátortalanul léphet. (Azért a megbízást nem utasítanám vissza...) Hűtlennek kell lennem, hogy a pogány magyarságnak*

is mementőt állíthassak, a pusztába. Szövetségünk, első országlásunk színhelyére, Ópusztaszerre, amely Esztergom előtt az utolsó állomás! Szülőhelyem szellemének lenyomata ott van a tűzománctáblákon, a Keresztény Múzeum fényétől nyilaim is ékeesebbek, s a Víziváros sok szerelmes zezuga, a sziget csobogó csöndje mind-mind beköltöznek a képekbe. A magyarok hét nyila erőt ad. Tartsuk meg magunkat és egymást ebben a kegyetlen világban kegyelemben, a karácsony gyönyörűségében.”

A 2000. évi millenniumi ünnepségekre készülő Esztergom 1998-ban millenniumi emlékmű megalkotására hirdetett országos pályázatot. Morvay nem plasztikával, hanem a Bazilika Duna felőli kapuzata előtti lankára applikált hatalmas zománc-szgrafitto technikával készített táblaképpel pályázott. A 12x10 méteres pályamunkán a koronázási paláston látható Szent István-ábrázolás szerepelt. A pályázat eredménytelenül zárult ugyan, de a város által adományozott két alkotói díj egyikét neki ítélte oda a zsűri. [...]

Reggeli torna – totem, 2002

Katalógusborító

Réti Ágnes: *Bambusz II.*

Vojnich Erzsébet:
Machy

Szurcsik József:
Hajnal

Lóska Lajos

SZÉNRAJZ-2017

RÉSZLET A KATALÓGUS-ELŐSZÓBÓL

A rajz, a szénrajz minden műalkotás alapja. A 20. század elejéig elsősorban a festmények, freskók, szobrok vázlatának tekintették, de a modern művészet, az izmusok megszületését követően kivívta önállóságát. (...) Szőnyi István szerint a szénrajz „A legjobb és legtanulságosabb, nagyon tág lehetőséggű technika. Az erősen rajzos, vonalas technikától kezdve a legszélesebb tónusos technikáig minden kifejezőmódra alkalmas, s leginkább benne egyeztethető össze a rajz a festői felfogással.” Nagy előnye továbbá a ceruzával szemben, hogy nemcsak körvonalakkal határolt formákat hozhatunk létre vele, hanem különböző egybefüggő tónusos felületeket is. A több mint félszáz résztvevőt felvonultató tatabányai kiállításon kortárs művészetünk számos meghatározó egyéniségeivel találkozhatunk. A lapok témája igen változatos, hiszen a táj- és városképektől kezdve a portrékon, a különböző tárgyakat megörökítő munkákon át egészen az absztrakt megoldásokig minden megtalálható a kiállítóteremben. A teljes mezőnyt területi okok miatt nem tudom ismertetni, ezért időrendi sorrendben emlékezem meg néhány alkotóról és művéről. Az 1960-as évek nagy generációjához tartozó Gyémánt László korai

festményeire hatott a pop art, majd a nyolcvanas évektől szürreális-naturális stílusban dolgozott. Hosszú pályája során számos könnyeden megfestett és a személyiséget pontosan-elegánsan visszaadó arckép került ki műterméből (Frank János, 1999). A most látható önpottréját is nagyfokú rajztudás és a biztos karakterábrázolás jellemzi. Kovács Péter hatalmas fekvő vonalgubanc figurája az elmúlás apoteozisa.

A középgeneráció tagjai közül szerepelnek legtöbben a tárlaton, ami természetes is. Titokzatos épületet tár elénk a misztikus terek festője, Vojnich Erzsébet. Egyszerre szürreális és társadalomkritikus Szurcsik József kőbe zárt fejeket megjelenítő kompozíciója. A tudás szimbolikus oszlopára utalnak Nagy Gábor György egymásra halmozott könyvei, Kótai Tamás pedig újabb és újabb talányos ábrákkal lepi meg tisztelőit. Tárgyszerű, építésrajzokat idéző Szegedi Csaba felülről, madártávlatból láttatott utcaképe. A fiatal generációtól ízelítőképpen Miklós Gábor töredezett formákból építkező, roncsra emlékeztető művét emlitem. (...)

(Kortárs Galéria, Tatabánya,
2017. szeptember 7 – október 1.)

Kovács Péter: *Kettős (Alsó)*

Katona Katalin: *Fény-Lélek kapu*, 2017

Molnár Éva: *Angyali üdvözlés II*, 2016

A Klebelsberg Kultúrközpont kiállítása Fotók: Miglinczi Éva

Bakonyvári M. Ágnes

KÖSZÖNTŐ

RÉSZLET A KATALÓGUSBÓL

[...] A tér és az emberi test találkozásának sajátos lehetőségét veti fel Molnár Éva *Angyali üdvözlete*: a földtől elrugaskodott, lebegő figura testén áthatoló üveglappal – vagy az üveglapon áthatoló lebegő alakkal? Kinek a teste lebeg? Angyalé vagy emberé? A természeti létezésen áthatoló transzcendens valóság hogyan lényegíti át a természetet? Kérdéseket vet fel a kispasztika, hogy a válaszokat önmagamban keressem.

Hasonló kérdéseket jár körül B. Laborc Flóra és Szilágyi Ildikó alkotása. A térdelő emberi test illúzióját az áttört bronz felület körvonalai adják, amelyek egyúttal összefogják a kultúra történetének különböző korszakaira utaló motívumokat. Valamennyit magamban hordom? Milyen mélyre engedem gyökereiket? Tudom az alázat testtartásával hordozni őket? A *Faljáró* alakja néhol tömegként, máskor a térben hagyott negatív nyomával észlelhető a kulisszák

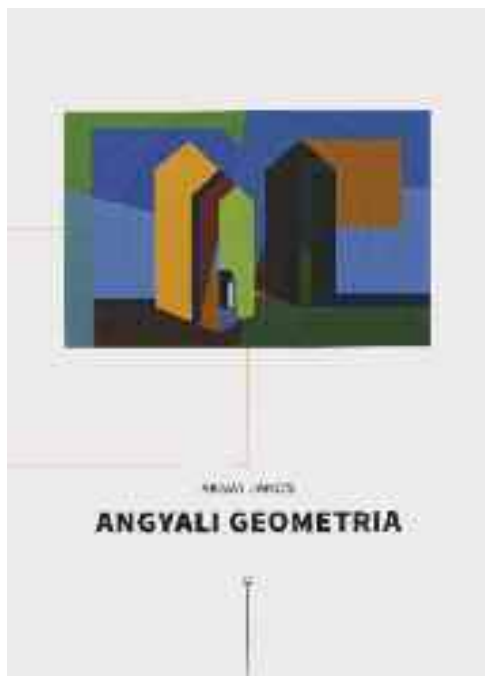
térhatároló elemein vagy közöttük. Elidegenedett, szinte kísérteties valóság képzetét kelti mozgásának folyamata. Hová vezet az útja? Hová vezetnek a kulisszák nyílásai?

A kérdésekre a választ keresésemben szinte hív Katalin *Fény-Lélek kapuja*, hogy lépjek át rajta és magam legyek az a testi létező, aki belemerítkézhetek a fény közegébe. Abba a közegbe, amelynek árnyék és szírvány voltával, különböző tükröződésekben vagy a víz hullámainak csillogásaként találkoztam már a természetben éppen úgy, mint a biennálé kiállított tárgyai között. Hova lépek hát be most a kovácsolás helyett öntött vastömegek nyílásán? Önmagamba? Ahol Veled... és Veled... és Veled.. is találkozom? (...)

(XI. Ötvösművészeti Biennálé, Klebelsberg Kultúrkúria. 2017. szeptember 20. – október 15.)

Szilágyi Ildikó: „Faljáró”

Katalógusborító

Emlék, 2017

Kiállítás-részlet, Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr – 2017 október 14 – november 19.

P. Szabó Ernő

ANGYALI GEOMETRIA

RÉSZLET A KATALÓGUSBÓL

[...] Építés és rombolás, élet és halál, öröm és gyász, szeretet és gyűlölet, születés és elmúlás, tervezés és emlékezés... Aknay János első világháborút megidéző diptichonjának és általában, az utóbbi években erősen megszorodó diptichonjainak erős kontúrokkal határolt, erőteljes tiszta színekkel megfogalmazott felületei láttán újra és újra a fenti ellentétekre, képeit nézve általában pedig az emberi lét meghatározó élményeire, érzéseire, állapotaira asszociálunk. Meg természetesen Szentendrére is, ahol immár lassan fél évszázada él és dolgozik, s amelynek gazdag építészeti öröksége, barokk-rokokó architektúrája, a homlokzatok, falak, tornyok és kerítések, ajtók, kapuk különös szép formái döntő hatást gyakoroltak művészetére. Mint ahogyan egyébként sokunkra gyakorolt jelentős hatást a város. Szentendre egyszerre realitás és a képzeletünk által rekonstruált valóság, amelyet egyszerre látunk és építünk tovább magunk is, dekonstruálunk és újraépítünk, ahogyan maguk a műalkotások is teszik. [...]

A kiállítások és a katalógus által bemutatott művek sora is ott végződik valahol, ahol Aknay János művészetének új, nagy korszaka elkezdődött, s amely korszaknak egy részét áttekinti a mostani kiállítás. Az emlék jelenéne az időszakát jelentik ezek az évek, ahogyan a kiállított művek többségének címe jelzi, s ahogyan jelezte már jónéhány korábbi alkotás is. A jelen végképp emlékké vált volna Aknay János számára a XXI. század első évtizedére? Vagy éppen az emlékezés folyamata az, aminek köszönhetően ma is képes jelen időben szemlélni, megélni azt a Szentendrét, amelyet négy évtizeddel

korábban megismert, s amely valójában már nem is létezik? Alighanem az utóbbiról van szó. Természetesen a templomok állnak ma is, ahogyan a főtéri polgárházak homlokzata is csak keveset változott az évtizedek alatt. A város alatt ma is ott folyik a Duna, s a Szamárhegyőről éppen olyan megkapó a kilátás, mint egykoron. De aki Szentendrén él, az tudja, hogy mégis minden egészen más már, mint egykoron, s itt nem csak a Bogdányi utcában kínált giccses szuvenírekről van szó, hanem a gondolkodás félresiklott pályáiról is, amelyek a rendszerváltozás után negyedszázaddal Magyarországon egyre jobban meghatározzák az értékről való gondolkodást, vagy éppen az értékekkel szemben az értéktelennek a középpontba való helyezését. A kilencvenes években Aknay János aktivistaként, a művészet napi ügyeinek harcosaként számos kérdésben hallatta szavát, s olykor hallatja még ma is, az idő múlásával azonban egyre inkább nyilvánvalóvá vált számára, hogy érvényes válaszokat csak festészetével adhat az ellentmondásokra. [...]

(Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr. 2017. október 14 – november 19.)

*Dédnagybátyám
emlékére, 2014*

A MIKKAMAKKA folyóirat tematikus számainak borítólapjai

A MINŐSÉGI GYERMEKIRODALOMÉRT

A **Mikkamakka** az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetének legújabb, 2015 óta megjelenő, alsó tagozatosoknak szóló irodalmi, kulturális és ismeretterjesztő magazinja. A színes, szépen illusztrált folyóirat kortárs és klasszikus gyermekirodalmi művekkel, ismeretterjesztő cikkekkel, kulturális ajánlókkel szeretné felkelteni a gyerekek érdeklődését és kibővíteni tudásukat. A lap évi tíz számmal és a pedagógusoknak szóló online tartalommal jelentkezik (online szerkesztő: Besze Barbara).

A lap célközönsége a 6–10 éves korosztály, illetve tanítók és szülei.

A lap elsődleges célkitűzése az olvasás népszerűsítése, a vizuális kultúra fejlesztése és az ismeretterjesztés. Minden lapszám meghatározott tematika köré épül, és ehhez kapcsolódóan válogatunk a szépirodalmi szövegek közül, illetve ennek szem előtt tartásával határozzuk meg ismeretterjesztő cikkeink tartalmát.

A *Mikkamakka* magazin a minőségi gyermekirodalom közvetítője, ezt tükrözik a kiadványba válogatott népmesék, a kortárs gyerekliúra és -próza legizgalmasabb alkotásai, valamint az ezekhez kapcsolódó magas színvonalú illusztrációk. Ezen kívül a szövegértést fejlesztő, szókincsbővítő játékos feladatok, valamint könyvajánlók is helyet kapnak a lapban. Mind a jól ismert, népszerű írók, költők, illusztrátorok, mind a pályakezdők rendszeresen publikálnak lapunkban. Állandó munkatársaink közt olyan neves szerzőket is magunkénak tudhatunk, mint pl. Egri

Mónika, Buzay István, Dániel András vagy Nyulász Péter. Minden lapszámban interjú keretében mutatunk be egy-egy kortárs költőt, író, illusztrátort.

Hangsúlyt helyezünk a környezeti nevelésre, az ismeretterjesztésre. Fontos, hogy a gyerekek lapunk segítségével úgy ismerhessék meg a körülöttünk levő világot, hogy közben jól szórakoznak, ezért keressük az olyan témákat, cikkeket, amelyek a korosztály érdeklődési körének megfelelnek.

A családi idő minőségi eltöltéséhez az otthon közösen elvégezhető kísérletek leírásával, finom, könnyen elkészíthető ételek receptjeivel, s színházi és kulturális ajánlókkel járul hozzá a lap.

Pásztor Csörgé Andrea

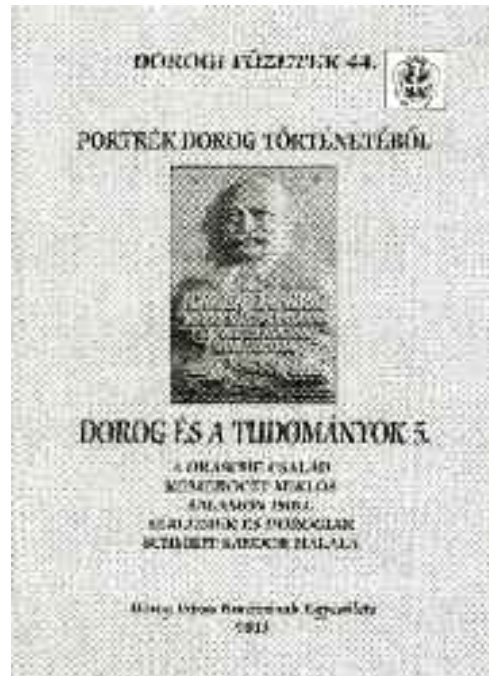
A MIKKAMAKKA folyóirat tematikus számának borítólapja

Kovács Lajos 2016-ban a Kaposi-könyv nyergesi bemutatóján

Könyvek az életműből

Dankó József

EGY ÍRÓ, PEDAGÓGUS ÉS HELYTÖRTÉNÉSZ TÁVOZÁSA

(KOVÁCS LAJOS / 1949–2017)

Baka István, a kitűnő költő mondta róla, hogy Kovács Lajos egyszerre volt remek író és remek pedagógus. Jól ismerte őt, hiszen együtt dolgoztak a *Kincskereső* című, Szegeden megjelenő gyermekfolyóiratban, valamint a laphoz kapcsolódó alkotótáborban. Láta azt is, hogyan valósította meg Esztergomban a megyei alkotótáborot, s miként tudta egymásra építeni a különböző tehetségű és érdeklődésű tanulók kutatómunkáját, alkotó tevékenységét. A táborban tevékenykedő négy szakcsoport (szépírók, riporterek, színjátszók, képzőművészek) a maguk sajátos eszközeivel Esztergom gazdag múltját és jelenét tárták fel, alkották újra. A hét nyáron át folytatott pedagógiai gyakorlatról minden évben egy füzetet jelentetett meg (*Tábori Kincskereső*), amelyekben korról korra haladva bonthatott ki Esztergom története.

Ezt a munkát folytatta 1991-től a dorogi Zrínyi Iskolára épülő táborsorozatban, amelynek programjába már bekapcsolta a természettudományok, az informatika, az idegen nyelvek megismerésének lehetőségét is. E tábor szakcsoportjai közölték először – magyar fordításban – Grundl Ignác dorogi plébános bécsi szakfolyóiratban megjelent tanulmányait. Ezek a gyermekmunkák az iskola által kiadott *Dorogi értékek nyomában* című füzet sorozatban jelentek meg, amelynek 27 kötete olvasható. A sorozat utolsó köteteiben a Zsolnai József által ösztönzött és Kiss Albert által kidolgozott tudománypedagógiai vetélkedőn sikeresen szerepelt dolgozatok jelentek meg, egyéb publikációknak már nem maradt hely. Ezek nagy része is Kovács

Lajos mentorálásával született és ért el sikereket az országos döntőkön. A dolgozatokat mind helytörténeti témakörben írták a táborok résztvevői. Ezen a kutatási területen ő érte el a legnagyobb sikert az országban. Munkásságáért már az alapítás évében megkapta a „Mester és Tanítványa díjat”.

Azért érhetett el a helytörténeti témakörben ilyen eredményeket tanítványaival, mert ő maga is remek helytörténész volt. Bizonyítja ezt a *Dorogi füzetek* 53 kötete, amely páratlan ötletességgel tárta fel egy kisváros szinte minden fontos összefüggését, ráadásul úgy, hogy mindig elkerülte a provincializmus csapdahelyzeteit. Helyismereti munkásságának egyfajta csúcsteljesítménye volt a *Dorogi lexikon* megjelentetése.

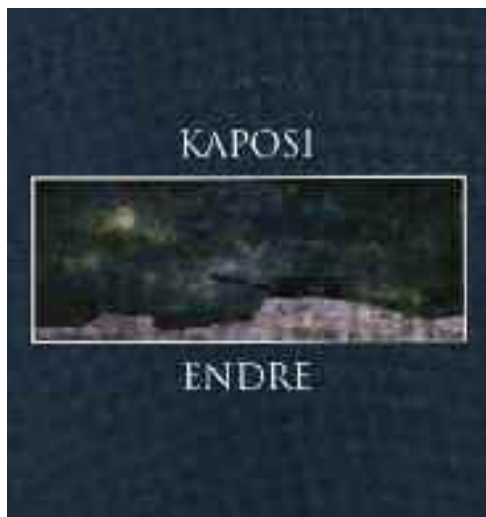
Tanítványaival elért sikereinek megalapozója szép-irodalmi tehetsége volt. A gyermekirodalom jeles művelőjeként tartották számon. Írt azonban a felnőtt olvasók számára is a legkülönbözőbb műfajokban. Hosszú ideig egyik szerkesztője volt az Új Forrás című folyóiratnak, és munkatársa, szerzője az Art Limes dorogi képzőművészeti számainak. Önálló kötetei valóban a magyar gyermekirodalmat gazdagították. Kevés olyan író van az egyébként bámulatos hazai ifjúsági irodalomban, aki mindhárom gyermekének egy-egy külön kötetel állított emléket: *Megmarad a mesehát* (1984), *Ez mind az én kutyabajom* (1987), *Anyák napján szeretettel apának* (1990).

Teljesítményekben gazdag pályája fényes bizonyítéka Baka István róla szóló megállapításának: az alkotás embere volt Kovács Lajos a pedagógia, a helytörténet és az irodalom terén egyaránt. Így emlékezünk rá!

Az Art Limes szerkesztősége a fenti írás közlésével búcsúzik folyóiratunk munkatársától, szerzőtársunktól, barátunktól!

Anyám emlékére, 2012

Kaposi Endre albumának borítólapja

Kiállítás-részlet. Dorogi Galéria, 2014. Fotó: Miglinczi

Ifjúságom, 1970

Jász Attila

KABA-SZERTARTÁS

Valahogy tudta, hogy utoljára látja. Anyyira meg már van tapasztalt, idős indián Csendes Toll, hogy az alkalmakra figyelni, vigyázni kell. Ahogy megtudta, hogy a dorogi kórházban „lakik”, azonnal szeretett felkeresni. Valahogy tudta, tudja az ember, főleg ha rézbőrű, hogy ez fontos. Fél éve se volt. Jó szellemi, és ramaty fizikális állapotban találta őt. Megrázó volt, mégis erőt adó. Nyolcvanadik születésnapjára készült, kiállítással, a soha ki nem állított művekkel. Ezt jó jelnek vette CsT. De egyéb feladat már nem volt. Azt mondta, hogy befejezte, nem csinál több művet, se absztrakt tájfestményt, se az időtlenséget felmutató fémkollázsokat, még rajzot vagy fotót se. Innen lehetett tudni, hogy baj van.

Nagy. Kapott tőle egy albumot CsT. Benne majdnem minden fontos művel. A fia halálos balesetét okozó autó rendszámabláját felhasználó kollázs-zsal. Is. Büszkén dedikálta: ... emlékül, Kaba. Ez volt az egyetlen furcsaság, amiért fél éve nem tette el az albumot CsT. Egy hete viszont önkéntelenül beszorolta fia, Tamás dolgai fölé. Egymáson pihentek. Pár napig. Mert tegnap megjött a halálhíre és újból elő kellett venni, méltóképpen emlékezni rá. Csak lapozgatni, nézegetni a műveket. Nagyon fontos emberi lény, tanító és művész volt ebben a földi rezervátumban. **Kaposi Endre (1939–2017)**. Milyen szép lenne, ha másfél év múlva mégis meg lenne az a bizonyos kiállítás....

Kaposi-portré kereszttel. Fotó: Szilágyi László

Festékdobozom, 2014

Az Art Limes szerkesztősege búcsúzik a folyóirat felelős kiadójától, alapítványunk kuratóriumának elnökétől, képzőművész-művészeti író barátunktól, szellemi társunktól!

ARCANUM DIGITALIS
TUDOMÁNYTÁR

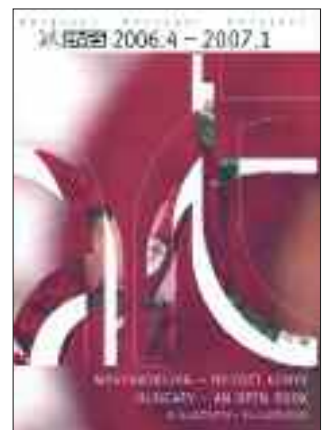
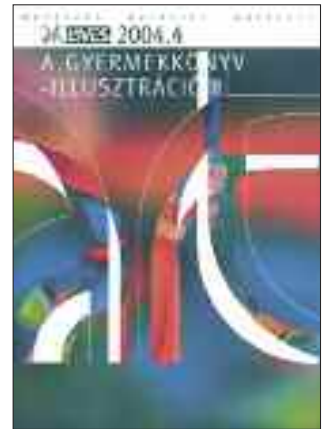
ART LIVES

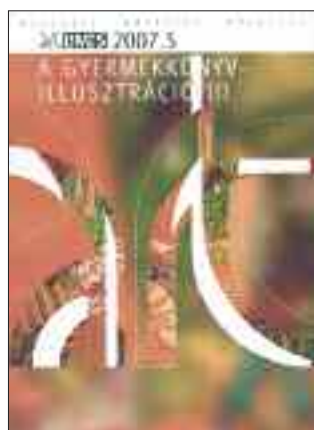
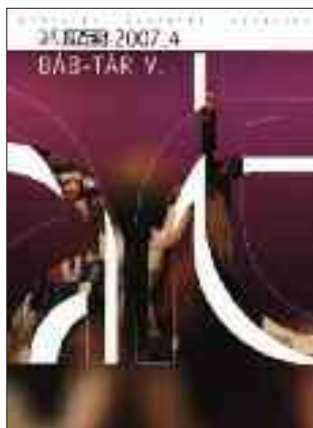
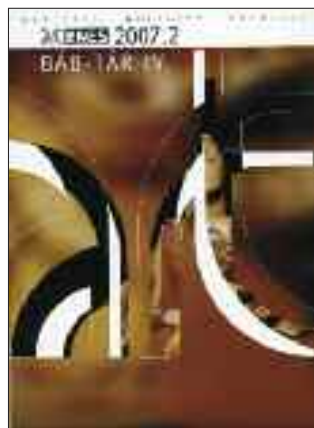
Art Lives 1992–2015

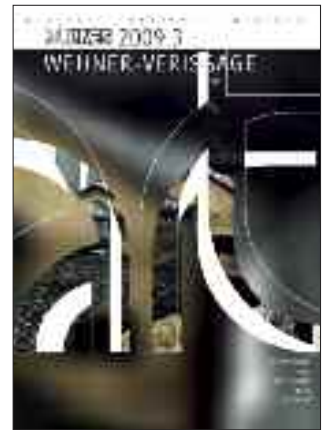
DVD

KERESHETŐ HASONMÁS

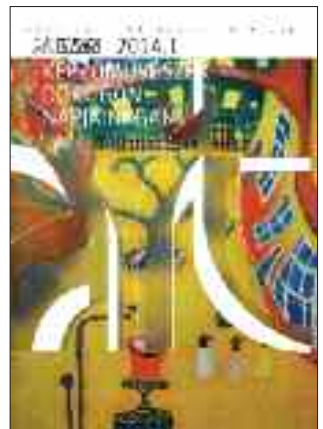
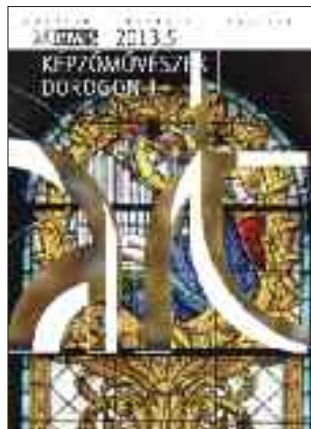

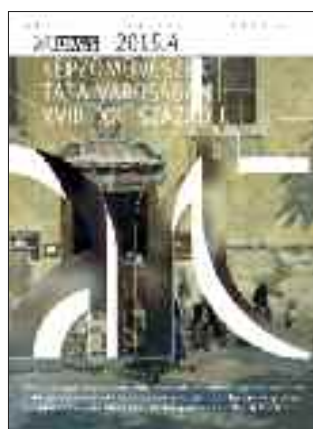

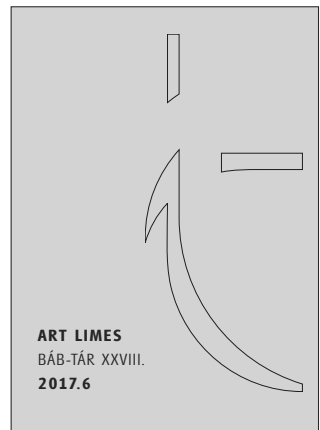
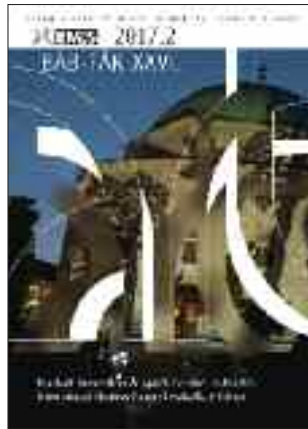

MEGJELENT SZÁMAINK:

2003/1. szám – BÁBOK ÉS BÁBUK (elfogyott)	–
2003/2. szám – A PASZTELL	495 Ft
2004/1-2. szám – DIKTATÚRA ÉS MŰVÉSZET I–II.	990 Ft
2004/3-4. szám – A GYERMEKKÖNYV-ILLUSZTRÁCIÓ I–II. (elfogyott)	990 Ft
2006/1. szám – BÁB-TÁR I. (elfogyott)	–
2006/2-3. szám – BÁB-TÁR II–III.	990 Ft
2006/4 – 2007/1. szám – Magyar illusztráció Bolognában (elfogyott)	850 Ft
2007/2. szám – BÁB-TÁR IV.	650 Ft
2007/3. szám – Kihelyezett tagozat	850 Ft
2007/4. szám – BÁB-TÁR V.	850 Ft
2008/1. szám – A gyermekkönyv-illusztráció IV.	850 Ft
2008/2. szám – Képzőművészek Esztergomban a 20. században	850 Ft
2008/3. szám – BÁB-TÁR VI.	850 Ft
2008/4. szám – ÜVEGSZOBRA SZAT	850 Ft
2008/5. szám – BÁB-TÁR VII.	850 Ft
2009/1. szám – Gyermekkönyv-illusztráció V.	850 Ft
2009/2. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VI.	850 Ft
2009/3. szám – Wehner-Vernissage	850 Ft
2009/4. szám – BÁB-TÁR VIII.	850 Ft
2009/5. szám – Fémszobrászok Tatabányán	850 Ft
2009/6. szám – BÁB-TÁR IX.	850 Ft
2010/1. szám – BÁB-TÁR X.	850 Ft
2010/2. szám – BÁB-TÁR XI.	850 Ft
2010/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VII.	850 Ft
2010/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció VIII.	850 Ft
2011/1. szám – BÁB-TÁR XII.	850 Ft
2011/2. szám – Képzőművészek Tatabányán a 20. században	850 Ft
2011/3. szám – Gyermekkönyv-illusztráció IX.	
A képiró: Kass János, 1. rész	850 Ft
2011/4. szám – Gyermekkönyv-illusztráció X.	850 Ft
2012/1. szám – BÁB-TÁR XIII.	850 Ft
2012/2. szám – IPARMŰVESSÉG I.	1.000 Ft

2012/3. szám – A KÉPÍRÓ, KASS JÁNOS	1.000 Ft
2012/4. szám – BÁB-TÁR XIV.	1.000 Ft
2013/1. szám – IPARMŰVESSÉG II.	1.000 Ft
2013/2. szám – IPARMŰVESSÉG III.	1.000 Ft
2013/3. szám – BÁB-TÁR XV.	1.000 Ft
2013/4. szám – BÁB-TÁR XVI.	1.000 Ft
2013/5. szám – Képzőművészek Dorogon I.	1.000 Ft
2014/1. szám – Képzőművészek Dorogon napjainkban	1.000 Ft
2014/2. szám – BÁB-TÁR XVII.	1.000 Ft
2014/3. szám – KÉP-TÁR I.	1.000 Ft
2014/4. szám – KÉP-TÁR II.	1.000 Ft
2015/1. szám – BÁB-TÁR XVIII.	1.000 Ft
2015/2. szám – BÁB-TÁR XIX.	1.000 Ft
2015/3. szám – A képíró: Kass János, 3. rész	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában XVIII–XX. század – I. kötet	1.000 Ft
2015/4. szám – Képzőművészek Tata városában XVIII–XX. század – II. kötet	1.000 Ft
2015/5. szám – BÁB-TÁR XX.	1.000 Ft
2016/1. szám – KÉP-TÁR III.	1.000 Ft
2016/2. szám – BÁB-TÁR XXI.	1.000 Ft
2016/3. szám – BÁB-TÁR XXII.	1.000 Ft
2016/4. szám – KÉP-TÁR IV.	1.000 Ft
2016/5. szám – BÁB-TÁR XXIII.	1.000 Ft
2016/6. szám – BÁB-TÁR XXIV.	1.000 Ft
2017/1. szám – BÁB-TÁR XXV.	1.000 Ft
2017/2. szám – BÁB-TÁR XXVI.	1.000 Ft
2017/3. szám – BÁB-TÁR XXVII.	1.000 Ft
2017/3. szám – BÁB-TÁR XXVII.	1.000 Ft
2017/4. szám – KÉP-TÁR V. – I. RÉSZ	1.000 Ft
2017/5. szám – KÉP-TÁR V. – II. RÉSZ	1.000 Ft

Folyóirataink megvásárolhatók:

- Budapesten: Írók Boltja (Andrássy út 45.)
- Komárom-Esztergom megyében és országosan a LAPPERK terjesztésében

Megrendelhető: Könyvtárellátó Kht., 1134 Budapest, Váci út 19.

Kernstok Alapítvány/Art Limes Szerkesztősége, 2800 Tatabánya, Kós Károly utca 3. fsz. 3.

E-mail: viragjeno46@gmail.com

Honlapjaink: www.artlimes.hu; www.limesfolyoirat.hu

ART LIVES ART LIVES KÖZVÉSZETI FOLYÓIRAT
KÖZTÁRSASÁGI MŰVÉSZETEK ÉS ILLUSZTRÁCIÓK
JOURNAL OF FUNCTION AND ART

Home | Közvetítés | Művészeti | Könyvtár | Galéria | Linex | Szociális

Amikor az ördög még alszik

Események
JÚNIUS

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Legfrissebb cikkek

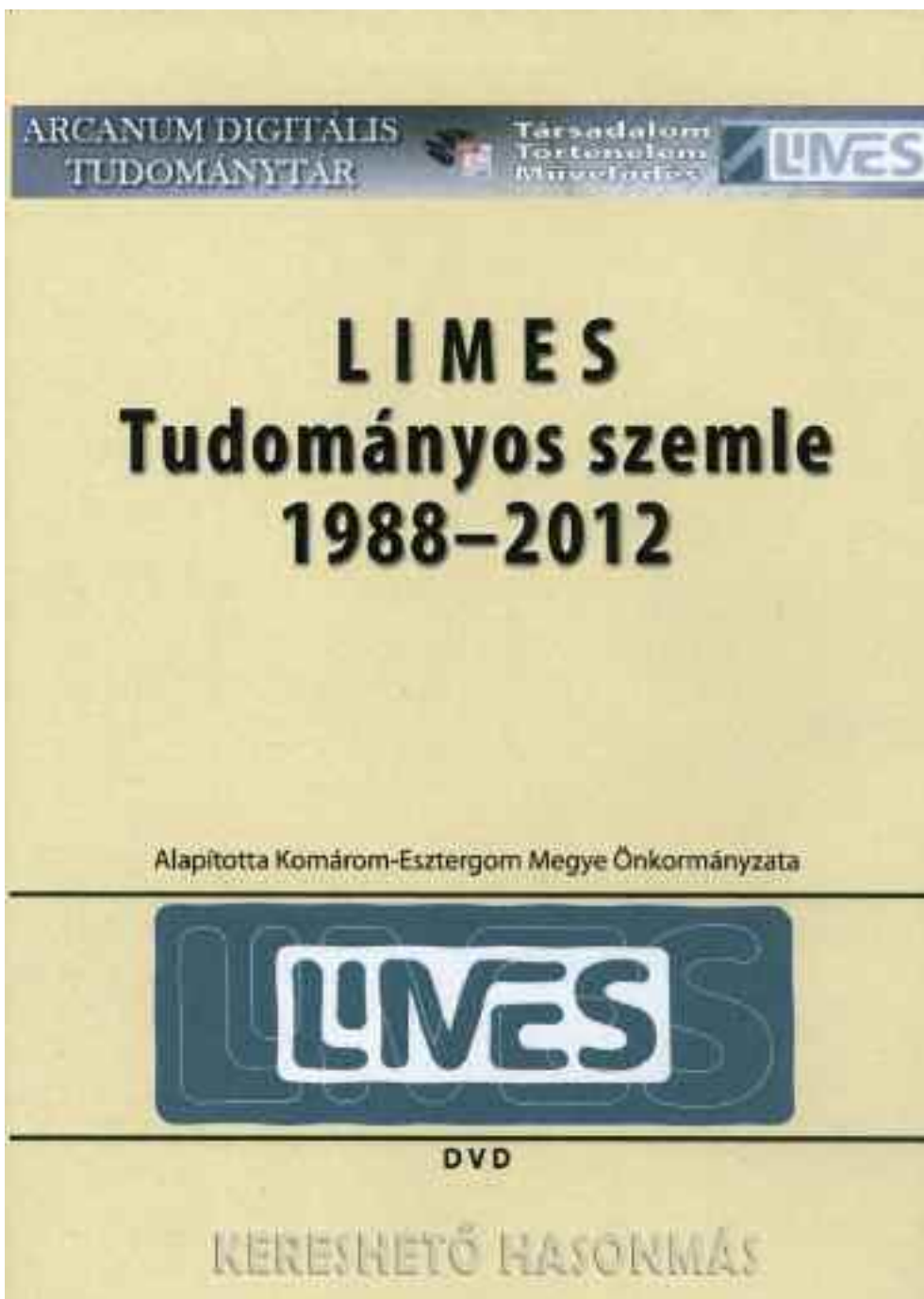
Húszedik alkalommal rendezték meg a Szegedi Fesztivált
„A Szegedi Fesztivál, amit Szeged - a Szeged, amit Szeged rendez” - A kultúra és a közösség közötti kapcsolatokról és a szegedi festiválról írták a szerkesztők.

2016. június 16. **Tejút**

Amikor Nyergesújhelyen...
ELENYÉK...
VÉGIKAI ÖR...
JÉK és szegedi...

Alkalom

Megjelent DVD-n az Arcanum-Adatbázis Kft. kiadásában a LIMES tudományos-történelmi szemle valamennyi száma (25 évfolyam, 95 szám, 14 000 oldal.) További információk a kiadó honlapján